
Terezínská iniciativa 54

ČASOPIS MEZINÁRODNÍHO SDRUŽENÍ

únor 2011

**Olga Sommerová, režisérka připravovaného filmu
o Fredy Hirschovi KROTITEL ESESÁKŮ,
s níž přinášíme interview na straně 6,
a Pavel Stránský, jeden z pěti účinkujících.**

Snímek je z archivu Olgy Sommerové.

POZVÁNKA

Zveme vás na sněm Terezínské iniciativy, který se koná ve čtvrtek 7. dubna 2011 v hotelu DUO v Praze (Teplická 492, Praha 9).

Zahájení v 10.00 hodin, prezence od 9.15 hodin.

Po sněmu půjdeme opět do divadla. Tentokrát do Divadla na Vinohradech na hru amerického autora Joe DiPetra *Familie aneb Dědictví otců zachovej nám, pane.*

Režii má Martin Stropnický, v představení hrají Michal Novotný, Ilja Racek, Jiřina Jirásková, Petr Kostka, Jana Hlaváčová a v alternaci Andrea Elsnerová / Lucie Štěpánková.

Divadelní komedie se s laskavým humorem pokouší nalézt klíč ke vztahu dvou rozdílných generací. Vztahy však neidealizuje – netrpělivost a podrážděnost mládí bere do hry stejně jako netaktnost, ublíženost a poněkud zničitelská péče starších. Činí tak ale s citem a pochopením pro obě strany.

Lístky na divadelní představení si objednejte v sekretariátu TI u Marty Jodasové (tel.: 222 310 681).

Zprávy z komisí TI, které si přečtete ještě před sněmem

Vzdělávací komise v roce 2010

Michaela Vidláková

Na práci vzdělávací komise se podílejí dva členové výboru TI, Michaela Vidláková a Pavel Werner. Již od r. 1999 se komise zabývá zajištěním financování vzdělávacích zájezdů českých škol do Památníku Tereziín. Znamená to žádat o granty, vypisovat různé žádosti, podávat průběžné a závěrečné zprávy, vykazovat přesná vyúčtování a doufat, že se podaří financovat maximální počet škol, jakému je Památník schopen poskytnout domluvený program. V r. 2010 takto navštívilo PT a absolvovalo vzdělávací program celkem 59 škol, z toho 30 škol bylo na zájezdech jednodenních, 29 škol na dvoudenních. Bohužel stoupající ceny pohonných látek pozvolna zvyšují i cestovní náklady, takže za jízdné jsme zaplatili 763 844 Kč. Znamená to, že průměrný náklad na jeden zájezd činí kolem 12 000 Kč.

Další činnost komise spočívá v udržování kontaktů s pamětníky, kteří jsou ochotni se podílet na různých akcích, zejména besedách ve školách, kontaktech se studenty, zabývajících se terezínskou tematikou, nebo vůbec holocaustem.

V posledních letech nabývá na intenzitě i spolupráce s ICEJ. Byla navázána

součinnost lektorů ICEJ a pamětníků, kteří společně navštěvují školy v různých regionech ČR. Vzdělávací komise se intenzivně podílí i na projektu ICEJ zaměřeného na boj proti antisemitismu ve školách. V tomto projektu má vzniknout 20 DVD, na nichž bude vždy úvod o historii antisemitismu, který vyústil až do holocaustu, zde pak navazuje pamětník, tak jak vypráví své osobní vzpomín-

ky ve školách. Na tomto projektu se velmi významně podílí vzdělávací oddělení Židovského muzea, produkci pak zajišťuje profesionální firma, a není vždy snadné sjednotit názory všech tří subjektů na to, jak by měly konečné produkty vypadat, aby školám nahradily vyprávěný pamětník a byl vytvořen vyvážený poměr mezi historickou faktografií a autentickým vyprávěním.

Ze sociálně zdravotní komise TI

Věra Baumová

Stejně jako v předešlých letech přispívala Terezínská iniciativa obětem židovské perzekuce ze zdravotního grantu a grantů na domácí péči a naléhavou pomoc, které v průběhu roku 2010 získala od Claims Conference. Předpokládáme, že tato pomoc bude pokračovat i v roce 2011. Příspěvky mají již svá zaběhnutá pravidla, zdravotní grant probíhá přes sociální oddělení ŽO v Praze, potřeby pro domácí péči zajišťuje Ezra a to i pro mimopražské obce. Žádosti o naléhavou pomoc jsou adresovány sekretariátu TI.

Dobrovolnou práci v komisi nově nabídla naše členka druhé generace paní PhDr. Zuzana Peterová, psychoterapeutka. Vzkazuje, že pokud byste někdo cítil potřebu si o všelichém popovídat, zbavit se smutku na duši a probrat pocit osamocení nebo jiné trápení, můžete se na ni s důvěrou obrátit. Stačí zatelefonovat na číslo mobilního telefonu 606 859 223, nebo večer na pevnou linku 224 251 545 a domluvit se s ní.

Za sociálně zdravotní komisi vám přeji dobrou náladu a mnoho zdraví a spokojenosti v roce 2011.

Život Terezijské iniciativy na stránkách časopisu

Michal Stránský

Jako každý rok, tedy i letos na tomto místě rekapitulujeme činnost redakční rady a obsah jednotlivých vydání v uplynulém roce. Redakční rada se schází před vydáním každého čísla a určuje témata článků. Rok měříme vždy od sněmu ke sněmu.

Za hodnocené období se nám podařilo vydat čtyři dvacetistránková čísla. Na osmdesáti stránkách jste se tak setkávali s reportážemi, se snad zajímavými rozhovory s lidmi, kteří nám mají co říci, s články, s fejetony a dalšími žurnalistickými žánry.

Květnové číslo (51) zaznamenalo na pěti stránkách sněm Terezijské iniciativy. Z obálky se na čtenáře usmívaly děti ze židovské mateřské školy, které nás potěšily krásným a jímavým programem. Oslavili jsme osvobození před pětadesáti lety a několik našich členů se podělilo se čtenáři o své vzpomínky. Připomněli jsme si Jom ha-šoa v Praze a v Terezíně. O Ghetto-rente s Felixem Kolmerem mluvila Anna Lorencová. V tomto čísle jsme zahájili také úvahy a debaty o památníku šoa, o tom, zda Pinkasova synagoga je takovýmto památníkem či nikoliv, o tom, zda Praha potřebuje nebo nepotřebuje zvláštní expozici o holocaustu. Tato debata pokračovala ještě v následujícím čísle (52).

Na dvou stranách jsme přinesli literární a výtvarné pokusy školní mládeže po návštěvě Terezína.

V září vyšlo další číslo (52), které pokračovalo úvahami o potřebě muzea holocaustu v Praze a o tom, zda Židovské muzeum má být muzeem šoa nebo židovským muzeem. Přinesli jsme také zprávu o tradiční květnové tryzně v Památníku Terezín. Martin Thiel nás seznámil s aktuálním vyřizováním Ghetto-rente. „*Jen tak o životě*“ nám v interview vyprávěla Zuzana Ružičková.

Listopadové číslo (53) přineslo reportáž z pietního odpoledne k výročí zahájení transportů, rozhovor s Ludkem Eliášem a *Hagibor na vlastní kůži* pro nás *prožila* Michaela Vidláková. Seznámili jsme se s *Ojedinělým projektem pro české školy*, který popsal Ing. Karel Sedláček z ICEJ. Alespoň zprostředkovaně jsme se v časopise seznámili se zajímavým americkým filmovým dokumentem *V zajetí vlastní minulosti*. I v tomto čísle jsme zaznamenali literární a výtvarné práce školní mládeže po návštěvě Terezína.

Ve všech číslech jsme se dozvěděli o knížkách, které pro nás *předčítla* Eva Štichová a které by neměly ujít naší pozornosti; ve všech číslech jsme přinesli zprávy o koncertech a dalších kulturních zážitcích, v 53. čísle o příjemném rekreačním pobytu v Mnichově a u Bodamského jezera.

54. číslo Terezijské iniciativy držíte v ruce a snad i v něm naleznete čtení plné inspirace, a tak: Příjemnou zábavu!

Památník Terezín v roce 2010

Jan Munk

Vážení členové Terezijské iniciativy, jako v minulých letech vám chci poděkovat za podporu, kterou Památníku Terezín poskytuje. Velmi si této podpory vážím a pevně doufám, že si ji zasloužíme i v tomto roce.

Uplynulý rok 2010 byl pro Památník velmi obtížný. Finanční krize se projevila snižováním počtu návštěvníků, kteří platí plné vstupné, což se projevilo zřetelným poklesem příjmů. Byly přísně kontrolovány a redukovány nákupy potřebného materiálu a vybavení. Opravy a rekonstrukce byly zahajo-

vány pouze tehdy, když je bylo možno financovat z rezerv nebo darů. Omezeny byly rovněž výdaje spojené s restaurováním sbírek a s jejich získáváním a rozšiřováním. Nevyhnutelné výdaje byly rozloženy do delšího období a realizace některých projektů byla odložena až na dobu, kdy je ekonomické podmínky Památníku dovolí realizovat.

Na druhé straně pokračovala intenzivní příprava na digitalizaci sbírek. To je dlouhodobý a velmi náročný úkol, který spočívá v přepsání všech důležitých informací o našich sbírkách do

počítačů a postupné vytváření digitálních záznamů o každém sbírkovém předmětu. Součástí plnění tohoto úkolu je také ověření původních záznamů. Ty vznikaly v celém období existence Památníku a především v tom prvním období jeho existence byly tyto záznamy velmi často pořizovány pracovníky, kteří neměli kvalifikaci a zkušenosti v oblasti archivnictví a muzejnictví. Původní záznamy tedy musely být kontrolovány, ověřovány a velmi často korigovány. Ve druhé polovině loňského roku byly zahájeny

práce na vytvoření nových webových stránek, které by umožnily přístup badatelů z celého světa k našim digitalizovaným sbírkám.

Tímto způsobem budou rovněž zpřístupněny naše další databáze. V této chvíli již funguje databáze bývalých vězňů Policejní věznice gestapa v Malé pevnosti. Postupně by měly začít fungovat i další databáze vězňů, digitalizované katalogy našeho archivu, fotoarchivu, uměleckých sbírek a odborné knihovny. Dokončení tohoto úkolu bude významným posunem v plnění jednoho z hlavních úkolů Památníku, kterým je zpřístupňování dokumentů a dalších sbírek dokumentujících zrušné naplnění „konečného řešení židovské otázky“ odborné i laické veřejnosti.

Také v tomto roce budeme čelit problémům, které přináší snížení našich příjmů. Budou přísně kontrolovány nákupy materiálu i techniky, uvolňova-

ní potřebných zdrojů bude koordinováno s vývojem našich příjmů ze vstupného a z jiných zdrojů. V tomto roce např. ukončíme rozdávání tištěných průvodců zdarma. Jedná se o skládačky s plány Malé pevnosti nebo bývalého ghetta s popisem důležitých míst. Tyto materiály budou návštěvníkům napříště k dispozici v prodejnách Památníku v Malé pevnosti, Muzeu ghetta a v Magdeburských kasárnách. Jejich cena bude kryt pouze náklady na tisk. Roční náklady na jejich tisk činil milion korun ročně.

Tolik o našich současných úkolech i problémech a jejich řešení. Chtěl bych však zdůraznit, že tento rok bude především rokem, kdy si připomeneme vznik terezínského ghetta a počátek transportů českých a moravských Židů do ghatt, koncentračních táborů a míst hromadného vraždění. Památník Terezín chce společně s vedením Terezínské iniciativy připravit mezinárodní

setkání bývalých vězňů, které se má uskutečnit v Terezíně dne 16. října t.r. V této chvíli ještě program není definitivně hotový, ale předpokládám, že oficiální zahájení se bude konat v 10.00 hodin v Kulturním domě v Terezíně. Oběd bude připraven v sále hotelu Memoriál na náměstí a v odpoledních hodinách se bude konat divadelní představení. V této chvíli jednáme o možnosti uvést hru Švandova divadla „Šoa“, která je dramatisací vzpomínek paní Hany Pravdové a pana Miloše Dobrého. Změny samozřejmě ještě mohou nastat, ale neměly by zásadně změnit plánovaný rámec setkání.

Chci vás proto všechny srdečně pozvat na 16. 10. do Terezína.

Toto krátké vystoupení bych chtěl ukončit ještě pozváním na každoroční Terezínskou tryznu, která se v tomto roce bude konat **v neděli 15. května v 10.00 hodin na Národním hřbitově v Terezíně.**

Oddělení pro dějiny šoa Židovského muzea v Praze v roce 2010

Michal Frankl

Jako každý rok i v uplynulých 12 měsících tvořily nemalou část naší práce aktivity stejně rutinní jako nutné: poskytování služeb badatelům, zpracování nových archiválií, odpovídání nesčetných dotazů ohledně obětí holocaustu. Rádi bychom poděkovali i všem členům Terezínské iniciativy, kteří nám pomáhali, sdíleli s námi své vzpomínky či rodinné materiály.

Od 29. července 2010 do 6. února 2011 třetí a závěrečný díl výstavy „Od té doby věřím na osud...“ odkrýval dosud jen málo známé osudy českých Židů, deportovaných během druhé světové války na území okupovaného Běloruska. Z 6981 odvezených se zachránilo pouhých dvacet dva. Kurátorce Janě Šplíchalové se dlouholetým výzkumem podařilo dát dohromady střípky informací o těchto pozapomenutých událostech: svědectví pamětníků, výslechy pachatelů, dobové fotografie a další dokumenty. Výstava byla doplněna dokumentárním filmem režiséra Lukáše Přibyla s výpověďmi přeživších.

Rok 2010 byl pro oddělení pro dějiny šoa do jisté míry mezníkem: byl to rok, v němž jsme vytvářeli předpoklady pro další dlouhodobý rozvoj v oblasti digitální infrastruktury, mezinárodní spolupráce a vzdělávání. Za jeden z nejdůležitějších úkolů jsme považovali elektronické zpřístupnění archivních a jiných zdrojů uložených v oddělení pro dějiny šoa odborné i laické veřejnosti, historikům i studentům. Proto byl v roce 2010 digitalizován archiv oddělení, který bude po detailní kontrole z velké části přístupný online a jako celek na počítačích ve studovnách ŽMP. Jedním z nejvýznamnějších projektů, do nějž se oddělení zapojilo, byla Evropská infrastruktura pro výzkum o holocaustu (European Holocaust Research Infrastructure, EHRI), o níž jsme již čtenáře Terezínské iniciativy informovali.

Rozběhl se také projekt nahrávání rozhovorů s pamětníky, přeživšími holocaustu, o jejich životě v poválečném Československu. V těchto rozhovorech se dotazujeme například na návrat z koncentračních táborů, na reintegraci do společnosti či vztah k židovství v období komunismu. Zatím bylo nahráno zhruba třicet rozhovorů, které budou po zpracování a autorizaci v souladu s poskytnutými právy zpřístupněny veřejnosti. V nahrávání rozhovorů o poválečném období budeme pokračovat i v následujících letech.

Za jednu z největších priorit považujeme podporu vzdělávání o holocaustu a o židovských dějinách. Usilujeme též o to, aby prameny přístupné v oddělení pro dějiny šoa i znalosti našich pracovníků přispívaly k šíření znalostí a diskusi o holocaustu. Proto jsme se – v partnerství s Institutem Terezínské iniciativy – podíleli na přípravě nové verze internetového portálu www.holocaust.cz, v rámci projektu „Mozaika paměti“. Nová podoba portálu bude bohatší, graficky přitažlivější a bude žákům a studentům nabízet lepší možnosti interaktivní práce. Především jsme ale připravovali, opět ve spolupráci s Institutem Terezínské iniciativy, velký projekt financovaný ze strukturálních fondů EU, jehož cílem je vytvářet pedagogické materiály o dějinách Židů ve 20. století a podporovat školy v jejich zavádění do výuky. Několikaletý projekt začíná od ledna 2011 a od jeho výsledků si hodně slibujeme.

Naše činnost by se neobešla bez laskavé podpory řady nadací: různých programů Evropské unie, Nadačního fondu obětí holocaustu, Claims Conference, Česko-německého fondu budoucnosti, Friedrich Ebert Stiftung a dalších.

Činnost Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze s tematikou šoa v roce 2010

Miroslava Ludvíková

Další rok uběhl od doby, kdy jsme vás naposledy informovali o činnosti Vzdělávacího a kulturního centra Židovského muzea v Praze (VKC ŽMP). Činnost VKC v oblasti vzdělávání o antisemitismu a šoa pokračovala samozřejmě i v loňském roce. Centrum nabízí školám přednášky, interaktivní programy i besedy s pamětníky, o které bývá velký zájem. V minulém roce tyto programy navštívilo více než tři tisíce žáků z celkem 9381 návštěvníků vzdělávacích programů pro školy. Tematika šoa byla také zahrnuta v mnoha večerních programech pro veřejnost ve formě besed s pamětníky, odborných debat s historiky, prezentací knih i netradičního divadelního představení. O tom, jaké programy jsou školám nabízeny a jak konkrétně žáci při interaktivních programech pracují, jsme již v minulosti několikrát psali. Proto nám dovoluňte zhodnotit tematiku šoa letos z trochu jiného pohledu, nad rámec klasických programů pro školy. Vybrali jsme pro vás několik zajímavostí.

Jednou z nejvýznamnějších událostí minulého roku byla pro VKC konference k výročí projektu Zmizelí sousedé. V minulém roce uběhlo deset, respektive jedenáct let od vyhlášení projektu. Projekt byl sice vyhlášen v roce 1999 na konferenci Fenomén holocaustu, práce badatelských týmů se však rozběhla až v roce následujícím, kdy také vznikl první sborník studentských prací. Projektu se doposud aktivně účastnilo téměř dvě stě škol a více než tisíc mladých badatelů. Konference o projektu tak měla za cíl zhodnotit práci badatelských týmů zejména z posledních dvou let, ocenit ji, zhodnotit vývoj projektu až do dneška a také zkoumat jeho další možnosti do budoucna. Konference se účastnili především ti, kteří dokončili práci na projektu v posledních měsících před konferencí, ale přivítali jsme i zástupce prvních badatelských týmů, pamětníky a také vzácné hosty, jako byli např. kulturní atašé velvyslanectví Spojených států amerických v Praze David Gainer nebo Zdeněk Zbořil, předseda občanského sdružení Zapomenutí, které projekt trvale pomáhá rozvíjet. Přítomen byl i ředitel Židovského muzea v Praze Leo Pavlát. Na konferenci byly veřejnosti představeny nové panely, které vznikly v posledních dvou letech; celkem

je tak panelů, které putují jako společná výstava, třicet.

Na začátku letošního školního roku se VKC ŽMP přidalo k Projektu Krokus, který již několik let pořádá irská organizace Holocaust Education Trust Ireland a každoročně se do něj zapojují desítky škol po celém světě. Vzdělávací centrum oslovilo české základní i střední školy a zajistilo realizaci projektu v Čechách. Zúčastněné školy od organizátorů obdržely cibulky žlutých krokusů, které zde žáci a studenti na podzim zasadili jako připomínku jednoho a půl milionu židovských dětí, jež zahynuly během šoa, i statisíců dalších zavražděných dětí. Žlutá barva květin symbolizuje žlutou Davidovu hvězdu. Do projektu se u nás zapojilo více než 100 škol a ačkoliv je projekt určen především pro žáky základních a středních škol, zúčastnilo se ho i několik mateřských školek a oddíl Royal Rangers z Brna. Některé školy vysadily květiny na školní pozemky venku, jiné naopak cibulky zasadily do truhlíků a květináčů. Na několika místech zasazení cibulek proběhlo za účasti pamětníků.

Další významnou událostí loňského roku byla projekce unikátního filmového zpracování světoznámé dětské knihy Hanin kufřík spisovatelky Karen Levine. Ta se uskutečnila 9. prosince za účasti Jiřího Brady z Kanady, bratra Hany, a jeho dcery Lary. Příběh Haničky a jejího kufříku snad zná téměř každý: Fumiko Ishioka, ředitelka Holocaust centra v Tokiu, se vydala pátrat po Haně Brady, majitelce kufříku, který jí zapůjčilo Muzeum v Osvětimi. Fumiko se dostává do Terezína, Židovského muzea v Praze a později do Kanady, kde se setkává s jediným přeživším rodiny – Jiřím Bradym a dozvídá se smutný osud jeho sestry Hany a jejich rodičů. Film se natáčel na mnoha místech České republiky a je unikátní použitými filmovými technologiemi. O film je ze strany škol velký zájem a doufáme, že jej zhlédne co nejvíce mladých lidí.

Za zmínku také stojí mimořádné divadelní představení Židovka aneb

Projekce filmu *Hanin kufřík* se uskutečnila za účasti Jiřího Brady, bratra Hany, a jeho dcery Lary. Přítomno bylo více než 70 diváků.

Žonglování se životem brněnského Divadla Kufř. Představení se uskutečnilo 24. května ve spolupráci s Židovskou obcí v Praze. Židovka – sedmnáctiletá dívka Eva Kohnová – je v únoru 1942 deportována do Terezína, později do Auschwitz II–Birkenau. Ze zcela nové, tíživé situace uniká do hravého světa představ se svou panenkou z dětství a skrze asociace se ocitá v příbězích minulých i budoucích, kde se jako symbol volnosti a svobody objevuje prvek žonglování. Atmosféra představení se nese na poetické lince Evina nadhledu a optimismu. Myslím, že kdo měl možnost představení navštívit, rozhodně nelitoval a měl zážitek na dlouhou dobu.

VKC dále spolupracovalo na mnoha různých projektech s celou řadou dalších institucí, např. s Národním institutem dětí a mládeže na literárně-historické soutěži Daniel či českou pobočkou OSN na sérii workshopů pro pražské školy k Mezinárodnímu dni památky obětí holocaustu. Za zmínku jistě stojí také spolupráce s European Shoah Legacy Institute na mezinárodní soutěži o nejlepší plakáty k Mezinárodnímu dni památky obětí holocaustu. Vítězné plakáty, navržené studenty vysokých škol se zaměřením na design, budou použity jako vizuální součást připomínky Dne památky obětí holocaustu v roce 2012.

Chtěli bychom také na tomto místě poděkovat pamětníkům Terezínské iniciativy, se kterými máme tu možnost spolupracovat. Věříme, že nás čeká ještě mnoho takto úspěšných společných let.

Zprávu o činnosti Institutu Terezínské iniciativy v minulém roce zveřejníme v příštím čísle časopisu

Rozhovor s Olgou Sommerovou vedla Anna Lorencová

Především vám děkuji za to, že jste přišla. Jste známá dokumentaristka, viděli jsme mnoho vašich filmů, pro něž je charakteristické, že jsou plné pulzujícího života. Nezapomenutelný je třeba Špalíček a řada portrétů různých osobností, hlavně žen. Známe i váš film Sedm světél, a nedávno jsem se dozvěděla, že chystáte portrét Fredy Hirsche.

Moje základní otázka tedy je, jak jste se dostala k židovské tematice?

Dělala jsem film o Ivanu Klímovi, který byl v Terezíně, a když jsem tam poprvé hledala v archivu, našla jsem tam ten nechvalně proslulý film, kterému se říká „Hitler daroval Židům město“. A teprve potom přišlo Sedm světél, když se to u mne v dokumentární tvorbě sešlo. Ta témata ke mně prostě přijdou, nebo někoho potkám, něco mě napadne. V tomhle případě to bylo mé setkání s Erikou Bezdíčkovou, a později jsem potkala Kateřinu Pošovou. Tak jsem natočila film o těch dvou ženách, protože měly podobný věk, a z toho pak vyplynul film „Bojovaly na všech frontách“ o židovských odbojářkách. Tím jsem se dostala k dalším lidem, k ženám, které prošly koncentračními tábory, a tak vznikl můj film „Sedm světél“. Tak jsem se taky poprvé dostala k archivům z té doby, kterých je strašně málo, na rozdíl třeba od archivů z padesátých let. A vzniklo mé další téma - dvě totality - nacistická a komunistická. To je něco, co mě drží dlouho, a proto jsem se k oběma totalitám vyslovila ve svých filmech. Ve 20. století jsem prožila většinu svého života, je to moje století, a ten totalitární režim nebo jakékoli totalitní myšlení, znesvobozující, se mě osobně strašně dotýká.

Film „Sedm světél“ se věnuje šesti ženám - dvěma odbojářkám, jedné na Východě, druhé na Západě, a čtyřem, které prošly koncentračními tábory. Jedna z nich, Franci, se potkala se Zuzanou Růžičkovou, o které jsem věděla celý život, protože naši manželé, můj první manžel, Vladimír Sommer, a její manžel, Viktor Kalabis, byli vrstevníci, a oba byli hudební skladatelé, takže se znali. Přišla jsem k Zuzaně strašně pozdě, ale okamžitě jsme se spřátelily. A když jsem dělala ten film, říkala mi o Fredy Hirschovi. Loni v létě jsem u ní byla na návštěvě v Jindřichově Hradci, a ona mi znovu řekla - udělej toho Fredy Hirsche. A protože je to pro ní naprosto zásadní životní téma, měla k němu velmi blízko, tak jsem jí toho Fredy Hirsche udělala.

Už jste ho dokončila?

Natočila jsem ho, budu ho stříhat, a 14. března se má vysílat v cyklu „Neznámí hrdinové“. Já jsem si zvolila Fredy Hirsche, který je pro mne ústřední postavou, ten neznámý hrdina, ale protože o něm vypovídá pět lidí - Zuzana Růžičková, Arnošt Lustig, Toman Brod, Pavel Stránský a Věra Jílková, tak jsou vlastně pro mne hrdinové i tito lidé, kteří prošli peklem šoa, kteří to prožili a vydrže-

li. V tom filmu budou částečně i jejich osudy. Je zajímavé, jak o Fredym všichni mluví naprosto unisono, jak ho milovali, jak byl krásný, jak byl charismatický a jak mu vděčí za život a za mnohé. Zuzana mi zrovna včera říkala, že se stále mluví o Wintonovi, a při tom o Fredym, který zachraňoval děti a některým z nich se díky jeho péči podařilo přežít v těch nejhorších podmínkách, nikdo neví.

To byl opravdu mimořádný čin, a byla to Fredyho zásluha, že byl v Osvětimi zřízen dětský blok. Byla tam taky bída, ale děti žily mezi sebou, panoval tam určitý řád, měly vlídné, láskyplné opatrovníky a určitým způsobem byly alespoň částečně chráněny před těmi nelidskými podmínkami a celou tou osvětimskou atmosférou.

To říkají všichni, ty děti, které přežily, i ti opatrovníci, že ten dětský blok byl za prvé rarita v systému koncentračních táborů, a Fredy to na vedení lágru vydobyl, a za druhé, že ty děti měly lepší podmínky, dostávaly lepší polívku, nemusely stát apel na mrazu, a hlavně tam byla atmosféra jako ve svobodné zemi - nepodvádělo se, nelhalo se, a to jim ulehčilo poslední měsíce života, a některým to umožnilo i přežít.

Máte v plánu ještě další filmy, chystáte něco nového?

Jak říkám, já to dělám tak, že to ke mně přichází, nebo že je to v nějaké fázi mého života mým tématem. Nedělám žádné velké plány do budoucna, nechám se unášet tím, co přichází. Díky filmu „Sedm světél“ jsem byla s Erikou Bezdíčkovou v Osvětimi. Přijely jsme tam v únoru, stály jsme na té rampě, klepaly se zimou, přestože jsme byly všechny dobře oblečené, a zvukařka brečela, jak jí byla zima. A Erika tam prostě stála bez čepice, a já jsem myslela na to, jak to všechno člověk dokáže přežít a vydržet. Tohle setkání bylo pro mne strašně důležité, protože jsem se předtím zabývala jenom komunistickou totalitou, politickými vězni padesátých let. Pak jsem dělala nacistickou totalitu a taky sedmdesátá a osmdesátá léta, normalizaci. To jsou moje historická témata.

Jak jste se vůbec k práci dokumentaristky dostala, vždycky jste ji chtěla dělat, nebo to přišlo náhle?

Já jsem byla v podstatě nepolíbená, ale jak už bývají takové osudové náhody, jeden kamarád mi řekl, abych šla na

FAMU, a tam jsem objevila smysl svého pracovního bytí. Dokument není jenom práce, je strašně prorostlý se životem. Z lidí, které poznám při filmování, jsou mí přátelé. A moji přátelé jsou zase většinou součástí mých filmů. Pracovní den vlastně nekončí, neustále se prolíná s osobním životem, je to tak propletené, a z toho vychází i fakt, že život je krásný. A když se člověku daří, je tam na jedné straně poznání, ale především je potřeba vyslovit vlastní názor. Dokumentární film je subjektivní názor autora, to není žádná objektivní zpráva. A kromě poznání je tam ještě tvorba, přece jenom je to umění, drama. A vždycky je to ještě v nějaké další souvislosti, musíte to natočit, sestříhat, musíte tomu dát formu, je tam ještě další tvořivá práce a je to hodně náročné. Často to bylo velmi vyčerpávající, protože v tom bylo taky hodně trápení, asi takové, co mívají i psychologové.

Myslíte určité zcyničtění?

Prostě už je toho někdy moc, na člověka se to valí a má tendenci vyhořet, musí toho na chvíli nechat a nějak se zase obrodit. Protože všechna ta trápení a všechny slzy světa a všechny informace se na mě valí. I to se mi děje, ale jsem vděčná Bohu, že mě na tuhle cestu přivedl.

A navíc to máte ještě i v rodině?

Ano, my jsme filmová rodina. Na FAMU jsem se setkala s Janem Špátou, který je pro mne naprosto nejvýznamnější český dokumentarista, a byla to velká láska. A pokud jde o moje děti, jedno Špátovo a jedno z prvního manželství, ty se taky daly na film. Byla jsem hrozně ráda, protože film je senzační profese.

O vaší dceři už něco vím, viděla jsem například její film o architektu Kaplickém. Co dělá váš syn?

Syn, Jakub Sommer, dělá hrané filmy a různé zakázky, on je spíš taková hračička. A i když vystudoval dokument, dokumentární filmy nedělá. To dělá dcera - Špátová, ta se do toho zamilovala, měla to geneticky určené z obou stran. Protože my se Špátou jsme byli ortodoxní dokumentaristé, my jsme nikdy nechtěli dělat hraný film. Dokument je určité poslání a způsob života.

Hodně jste se věnovala ženským portrétům - Havlová, Fárová, Hochová, asi toho bylo víc.

Já jsem nedělala jenom portréty, dělala jsem ženská témata. Za prvé jsem v jisté době chtěla dát najevo svůj nesouhlas s patriarchálním systémem, který tady byl ještě i po revoluci, v tom jsem se hodně angažovala. Za druhé mám ženy ráda, hrozně ráda s nimi točím, protože jsou můj živočišný druh, znám je, rozumím jim. Za třetí je velmi uctívám. Ženy, které jsou dobré, což je většina, jsou pro mne zajímavější jako lidské bytosti, protože se tolik ne-

orientují třeba na kariéru, ale spíše na vztahy, mají lidské *psychózičky*, jsou emocionální na lásku a na stav tohoto světa, to je jedno, jestli je to příroda nebo lidská práva. Proto jsem dělala tolik ženských témat a ženských osudů.

Věnovala jste se i mužům?

Pochopitelně, například, když jsem dělala Geny, točila jsem muže i ženy. To je pro mne vždycky velké setkání. Dělala jsem třeba film o Ivanu Klímovi, Františku Pavlíčkovi, Václavu Malém. Ale zrovna ti první dva jmenovaní jsou feministé, byli mi strašně blízcí, stejně jako jejich pohled na svět. Já proti mužům nic nemám, jenom se mi se ženami lépe pracuje, víc se otevrou a přece jenom mají jiná životní témata než muži.

Podílela jste se i na filmu „Ženy Charty“.

„Ženy Charty“ byl televizní cyklus, z kterého jsem dělala jenom Věru Roubalovou, ale točila jsem také film o Chartě jako triptych. Já miluji lidi, kteří jsou angažovaní občansky nebo jakkoli pro dobro lidstva, pro obec, pro veřejné věci.

Ovlivňuje vás to setkávání s tolika lidmi?

Samozřejmě. A ovlivňuje mě i to, že to nejsou jenom lidi, jsou to i témata. Zním určité téma, tím tématem se zabývám a zase se to ke mně vrací. Určitě bych nebyla taková, jaká jsem, kdybych nedělala tuhle profesi.

Litujete, že jste třeba nestačila zachytit někoho, kdo už tady není?

Ano, třeba toho, že jsem se nikdy pracovní nešetkala s Ivanem Medkem, s rytířem, který mě fascinuje. Nebo s Pavlem Tigridem. Z těch ženských osobností jsem poznala Olgu Havlovou, se kterou jsem točila Gen. I Danu Němcovou, ale vždycky jsou nějaká témata nebo lidi, kteří mi uniknou, protože na to nemám čas. A je mi hrozně líto, že ti lidé umírají, ti, kteří byli svědky obou totalit a vymezili se vůči nim, a to je zocelilo. Rytíři vymírají, a to je mi strašně líto. František Pavlíček umřel, nedávno umřel Jiří Dienstbier. A já si říkám, kde jsou za ně náhrady?

Asi se najdou, nevidím to tak černě.

Dejme tomu, že nějakí mladí dorostou, já mluvím o tom, že tohle jsou lidi, kteří prošli ohněm, třeba úžasný Jan Wiener, to byl další, co odešel. Oni prošli ohněm, to je zocelilo, a jakým ohněm procházejí ti lidé dneska? Já lituji těch rytířů, vím, že život není věčný, ale je mi líto této generace, která se nějakým způsobem zasloužila o svobodu téhle země, kolik jich bylo a jsou pryč, jsou nenahraditelní.

HANS KRÁSA V BERLÍNSKÉ FILHARMONII

14. prosince byly ve velkém sále Berlínské filharmonie uvedeny kantáta *Die Erde ist des Herrn (Pánu patří zem)* Hanse Krásy (1899 - 1944) a *Ein deutsches Requiem (Německé requiem)* Johannes Brahmse (1833 - 1897). Jako čestní hosté tohoto koncertu věnovaného památce obětí holocaustu byly pozvány pamětnice Margot Friedländer (Berlín) a Eva Herrmannová (Praha).

„*Hans Krása patří ke generaci skladatelů, jimž byl uloupen život, ovšem nejen to, po dlouhou dobu jim bylo upíráno i uvádění jejich děl a přiměřené místo v dějinách,*“ tak začíná úvodní slovo dirigentky Kerstin Behnke před koncertem, jímž byla uvedena kantáta Hanse Krásy „*Die Erde ist des Herrn*“ v sále Berlínské filharmonie, který pojme 2 400 hostů.

Mnoho hudebníků posledních dvou desítek let se snažilo začlenit umělce, kteří se stali obětí nacistického režimu, na patřičné místo v hudební historii. Jmenujme především dirigenty - Israel Yinon, Ozeji Ozawa, Gerd Albrecht, Martin Turnovský, Vladimír Ashkenazy, v neposlední řadě pak Sir Simon Rattle, šéfdirigent Berlínských filharmoniků. Z českých interpretů se o tuto rehabilitaci zasloužili i v širokém mezinárodním měřítku především klavírista Radoslav Kvapil a *Kocianovo kvarteto*. Nyní se s podstatným přínosem připojila i mladá berlínská dirigentka Kerstin Behnke.

Již jen tím, že byla Krásova kantáta uvedena spolu s velkým Brahmovým dílem, je tomuto skladateli, který se stal známým nejprve svou dětskou operou *Brundibár*, vzdána náležitá pocta. Kerstin Behnke vidí také obsahové souvislosti mezi těmito díly: „*Oba skladatelé si sami sestavili text z různých míst v Bibli. Zatímco u Brahmse vnímáme výňatky jako útěchu a připomínku pozůstalým, v Krásově výběru stojí proti sobě slova strachu o existenci a téměř zoufalé naděje.*“

Koncert ovšem také prokázal rovnost obou děl po stránce hudební, kantáta dokonce v určitých ohledech, zejména co do umělecké odvahy a emocionálního náboje, Brahmse snad i překonala, soudíme-li z komentářů nejednoho posluchače a zástupce tisku. My však rozhodně nechceme soudit, jen konstatovat, že Krásova kantáta se těšila v Berlínské filharmonii (i dvou předchozích uvedeních v Herfordu a Bad Salzfluenu) nejvyššímu uznání publika. Stejně jako před téměř 10 lety, kdy v srpnu 2001 toto dílo

uvedl Nadační fond Hans Krása - Terezín v terezínském kostele.

Od té doby ožila naděje, že se tato kantáta pro čtyři sóla, sbor a orchestr, uvedená před válkou pouze jednou (v roce 1932 v Praze), bude brzy šířit. Partitura však existovala pouze v rukopise a byla velmi obtížně čitelná. Kerstin Behnke nelitovala námahy a celou partituru převedla do tisknutelného tvaru. Je to první předpoklad pro to, aby (snad brzy) mohla být publikována, což by podstatně usnadnilo další uvádění.

Uznání Hanse Krásy po stránce umělecké bylo na tomto večeru umocněno o stránku lidskou - přítomností obou pamětnic, Evy Herrmannové z Prahy a Margot Friedländer, která žije v současnosti v Berlíně. Oběma děkovalo zjevně dojaté publikum, i když předstoupit před ně na pódium se odvážila jen Eva Herrmannová. Rozhostilo se tísnivé ticho, když v rozhovoru s Kerstin Behnke tichým, někdy trochu roztráveným hlasem hovořila o čase prožitém v Terezíně, o zkouškách na Brundibára a Verdiho Requiem. Dojetí se někdy neubrání ani dirigentka, například, když řkala „*a pak vás vaše matka musela odevzdat v Praze...*“

První uvedení díla v Berlínské filharmonii, jedné z nejlepších světových koncertních síní, je pro skladatele vždy velkou uměleckou poctou. Díky přítomnosti pamětnice Evy Herrmannové, která Krásu znala, doznalo toto umělecké ohodnocení navíc lidsky pohnutého rozměru. Pamětihodný večer, znamenající důležitý krok v procesu osvobození hudby, považované po desetiletí za ztracenou, od tohoto údelu způsobeného rozhodnutím nacistického režimu.

Pro všechny interprety, členy orchestru Severozápadoněmecké filharmonie, „*Berlínského sboru Capella*“, pro sólisty (Silvia Weiss, soprán - Ulrike Bartsch, alt - Daniel Jenz, tenor a Marek Reichert, baryton) a především pro velmi působivou dirigentku

Kerstin Behnke zaujme tento koncert zajisté zvláštní místo v uměleckém životopise.

Pro úplnost však dodejme, že již předešlý podzim byly v Berlínské filharmonii uvedeny koncerty s díly terezínských umělců, mezi jinými také Krásova fascinující *Sinfonie für kleines Orchester* (Symfonie pro malý orchestr), dirigovaná osobně Sirem Simonem Rattlem. Díky projektu DIGITAL CONCERTHALL, založenému před třemi lety, je možné tento koncert, resp. Krásovu Symfonii pro malý orchestr, kdykoliv znovu prožít, opticky i akusticky, po stažení na webové stránce. Je to pramen pro každého hudbymilovného člověka a obrovská pocta Hansi Krásovi, který se tak zařadil k prvním 56 skladatelům, tvořícím základ tohoto prozatím jedinečného neustále rozšiřovaného archivu.

Gaby Flatow

Ještě jednou in memoriam Karel Reiner

Česká filharmonie uspořádala 2. a 3. prosince 2010 v rámci abonentního cyklu E/F koncert k 75. narozeninám dirigenta Zdeňka Mácala. Pod jeho vedením zazněla dvě díla Johannes Brahmse a ve světové premiéře ke 100. výročí narození skladatele Karla Reinerja Koncert pro violoncello a orchestr.

Violoncellový koncert napsal K. Reiner v letech 1941 - 1943 pro cellistu pražského rozhlasového orchestru Bohuše Herana, „od kterého bylo vždy možno čekat výkon zanícený, svědomitý, důkladně připravený“. Studoval violoncellový part, ale k provedení nikdy nedošlo. Bylo to v době, kdy K. Reiner nesměl veřejně vystupovat a jeho díla nesměla být hrána.

Protože k provedení Koncertu nikdy nedošlo, nepojal ho do seznamu svých skladeb.

Mladý talentovaný německý violoncellista Sebastian Foron, který jako editor hudebního nakladatelství připravil k vydání skladby pro smyčcové nástroje Karla Reinera, objevil rukopis 1. i 2. verze Koncertu pro violoncello a orchestr.

Sólový violoncellový part nastudoval s Českou filharmonií pod vedením dirigenta Zdeňka Mácala. Náročného provedení díla (i s klavírním partem) se dirigent, sólista i orchestr zhostili výborně, v přesném autorově pojetí.

MS/KR

Listopadový podvečer v Praze

V sobotu 20. listopadu minulého roku se konal v Kostelevě sv. Šimona a Judy koncert dvou mladých interpretů, členů orchestru Vídeňských filharmonií.

Maria Grün, violoncellistka, narozená v roce 1982 ve Štýrsku, a Oliver Madas, vibrafonista, ročník 1979, narozený ve Vídni, koncertovali v Praze již podruhé.

Představení v minulém roce bylo ve srovnání s prvním sice kratší, přesto však patřilo k pěkným zážitkům. Zpříjemnilo sychravý listopadový podvečer. Na koncertě zazněla díla Antonia Vivaldiho, Wolfganga Amadea Mozarta, Camilla Saint-Saënsa, Johanna Sebastian Bacha, Antonína Dvořáka, Georga Friedricha Händela a v neposlední řadě i Olivera Madase, jednoho ze dvou interpretů.

Mezi posluchači bylo i několik členů Tereziánské iniciativy, škoda, že méně než na prvním představení v listopadu 2009.

Michal Stránský

Defiant Requiem

Úspěšné koncertní drama Defiant Requiem - Verdi at Terezín, bylo představeno české veřejnosti v roce 2006 nejen jako součást Pražského jara, ale i jako součást Tereziánské tryzny v květnu téhož roku a později v roce 2009 v Tereziánské jízdárně. Na žádost České

vlády bylo opět uvedeno 30. června 2010 po setkání 600 představitelů 47 států při příležitosti konference, která jednala o vrácení židovského majetku zabaveného nacistickými i komunistickými režimy.

Vedoucí americké delegace Stuart Eizenstat byl představením natolik ohromen, že si předsevzal je uvést 6. října v Kennedy Center ve Washingtonu. Založil také nadaci a stal se jejím předsedou, Murry Sidlin jejím prezidentem.

Defiant Requiem zaznělo v Evropě již v Budapešti a jeho uvedení se připravuje v Amsterdamu a Kodani a ve čtyřech hlavních městech amerických států. Připravuje se i představení pro papeže ve Vatikánu.

Když přednáším o holocaustu na školách a univerzitách, nechávám honoráře posílat na Fond Rafaela Schächtera, z něhož jsou financovány odměny americkým, českým i izraelským skladatelům za vytváření hudebních děl na paměť Rafaela Schächtera a na terezínská témata.

V listopadu 2010 byla v plném sále v Bostonu premiéra chorálu pro mladé hlasy amerického skladatele. Jde o zhudebněný poem na text třináctiletého Hanuše Hachenburga *Zármutek a Naděje* stvořený v Terezíně.

Eda Krása, USA

Křišťálová noc v Lipsku

V Německu se už vlastně nesluší říkat „Křišťálová noc“, ale pogrom - respektive Reichspogromnacht. Noc pogromu, protože dobře pochopili, že termín „křišťálová noc“ je poněkud výsměšný.

V Lipsku jsou vzpomínky na tyto události již po mnoho let věnovány důstojné akce, na nichž spolupracují církev, Společnost pro židovsko-křesťanskou spolupráci a městská radnice. 8. listopadu bylo nejprve vzpomínkové shromáždění u pamětního kamene na břehu řeky, kam nacisté v r. 1938 nahnali několik stovek lipských Židů. V podvečer se konala další z těchto vzpomínkových akcí v Nikolaikirche, (to je mimochodem ten kostel, odkud začaly v r. 1989 protesty proti komunistickému režimu). V návaznosti na vzpomínkové

akce jsem byla v druhém listopadovém týdnu pozvána do lipských škol na besedy o holocaustu, a proto mne požádali, abych mezi jinými oficiálními činiteli církve a židovsko-křesťanské společnosti také pronesla krátký proslov. Svou řeč jsem zakončila otázkou: „Hlásíme se k té většině slušných lidí. Doufejme, že k ničemu podobnému již nedojde. Ale byla by tato slušná většina dnes ochotna a schopna zakročit proti skupině násilníků, nebo by přihlížela a čekala, až a **jestli** to učiní někdo za ni?“ Žalmy a varhanní hudba vzpomínkovou oslavu uzavřely. Setmělým městem pak od Nikolaikirche kráčet tichý pochod se svíčkami k památníku zavražděných - vlastně jejich památce je kromě velkého kamenného památníku věnováno celé malé náměstí s desítkami prázdných kovových židlí, prázdná místa po vyvražděných. U památníku zazněly proslovy zástupců církví, včetně předsedy lipské židovské obce a místostarosty městské radnice, vzpomínku zakončil zvučný hlas rabína modlitbami El mule rachamim a Kadiš (opravdu tam bylo přítomno víc židovských mužů než potřebný minjan). Slavnostně osvětlený památník byl plný věnců, čerstvých květů a kamínků. Poslední velkou akcí večera byla společná vzpomínková bohoslužba v Kostelevě sv. Tomáše (vzpomeňme na známý lipský Thomanenchor). Po úvodní varhanní skladbě od Mendelsohna-Bartholdyho zazpíval lipský synagogální sbor několik žalmů zhudebněných Luisem Lewandowskim a dalšími židovskými skladateli. Kázání pronesl teolog Prof. Dr. Alfred Bodenheimer z Basileje, v jeho proslovu zaznělo mnoho moudrých myšlenek, s nimiž jsem se velice ztotožňovala. Bohužel byly však natolik moudré, že je ani nedokáži zreprodukovat. Ocenila jsem však jedno: i když vzpomínka probíhala v evangelickém kostele a podíleli se na ní i evangeličtí kněží a teologové, nepadlo tam jediné slovo o Ježíšovi, nezazněla jediná modlitba, kterou by se s čistým svědomím nemohl pomodlit věřící Žid. Závěrečné modlitby pak zazpíval a požehnání přednesl zemský rabín Dr. Salomon Almekias-Siegel, v němčině je posluchačům přiblížil Dr. Timotheus Arndt, evangelický teolog a předseda Společnosti pro židovsko-křesťanskou spolupráci v Lipsku.

A co mne nejvíc překvapilo? Veliká účast - oba kostely byly prakticky obsazené - a nejenom lidmi starší generace.

Michaela Vidláková

Den památky obětí holocaustu a předcházení zla

Ve čtvrtek 27. ledna 2011 se konalo Slavnostní setkání v Senátu. Pořadatelem byl Senát Parlamentu ČR, Federace židovských obcí v ČR a Nadační fond obětem holocaustu.

Po uvítání všech přítomných Jiřím Daníčkem, předsedou FŽO v ČR, přednesli své projevy Přemysl Sobotka, místopředseda Senátu, Miroslava Němcová, předsedkyně Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR, a předseda vlády ČR Petr Nečas.

Projevy byly prokládány hudebním vystoupením Dominiky a Jiřího Hoškových.

Následovaly proslovy prof. Zuzany Růžičkové, bývalé vězeňkyně Terezína a Osvětimi, dnešní členky Tereziánské iniciativy, a Čeňka Růžičky, předsedy Výboru pro odškodnění romského holocaustu.

Jidiše Mame v hudebním provedení Hoškových, vystoupení žáků Lauderových škol při Židovské obci v Praze a závěrečné slovo Jiřího Daníčka slavnostní setkání ukončilo.

Přemysl Sobotka,
1. místopředseda
Senátu Parlamentu ČR:

Dovolte mi, abych všechny přítomné srdečně pozdravil a poděkoval vám za to, že jste si dnes našli čas na naše tradiční lednové setkání v českém Senátu, kterým si připomínáme „Den památky obětí holocaustu a předcházení zločinům proti lidskosti“. Přestože podnětem této piety se stalo datum 27. ledna 1945, kdy došlo k osvobození nacistického vyhlazovacího koncentračního tábora Osvětim, při vši účtě k milionům obětí zruďného nacistického režimu se každý rok v tento den zamýšlím především nad naší současnos-

tí, zda si dostatečně bereme z hrůzné minulosti potřebné poučení. Bohužel často při tom člověk propadá pesimismu a zdaleka nejde jen o pohled na primitivní zlostný antisemitismus kdesi v Teheránu či v komunitách sotva zletilých skinheadů v některých evropských velkoměstech. My si spíše musíme připomínat skutečnost, že hlavní proudy mezinárodního terorismu se opírají o antisemitismus a nenávisť ke státu Izrael, a přesto to často stojí zcela mimo pozornost mnoha novinářů, mírových aktivistů a politiků - podobně jako v případě nacismu a jím smrtelně ohroženého demokratického Československa v roce 1938.

Mínulý týden jsem měl tu čest předat norskému velvyslanci nominační dopis na Nobelovu cenu míru pro sira Nicholase George Wintona, jehož příběh záchrany 669 českých, převážně židovských dětí v roce 1939 všichni dobře známe. Při té příležitosti jsem připomněl slova britského filozofa a politika Edmunda Burkeho z 18. století, že „k vítězství zla stačí pouze to, aby dobří lidé nic nedělali“. Tuto moudrost dnes někdy ještě bohužel musíme rozšířit o fenomén hlouposti či v lepším případě stejně nebezpečné krátkozrakosti.

Uvedu jeden příklad za všechny. Loni jsem navštívil Izrael právě v době, kdy tam došlo k řízené provokaci s tureckou lodí při pokusu o narušení blokády Gazy, ve které, jak známo, vládnou teroristé z Hamásu, kteří často ostře-

lují izraelské území raketami. Akce na palubě již zmíněné turecké lodi se přesto ochotně zúčastnili i někteří evropskí novináři, míroví aktivisté a politici, kteří po zásahu izraelských sil navíc ochotně posloužili jako cenná kulisa při hysterické protiizraelské mediální kampani. Málokdo si při tom byl vůbec schopen uvědomit, že takové aktivity oslabují nás všechny a naopak oživují a posilují síly netolerance a násilí. Mějme i to stále na paměti a nebuďme pasivní i k těmto projevům nebezpečné naivity. V opačném případě by se například uctívání obětí holocaustu stalo jen pouhou formalitou.

Vážení přátelé, na závěr chci říci, že v Senátu a ve mně osobně máte záruku, že na krutou historii holocaustu nikdy nezapomeneme, stejně jako na jeho odkaz pro současnost i budoucnost. Čest památce všem obětem holocaustu.

Miroslava Němcová,
předsedkyně Poslanecké
sněmovny Parlamentu ČR:

Je otázka holocaustu časově omezené téma, které je aktuální jen do doby, než odejde poslední účastník, poslední člověk, který na vlastní kůži pocítil snahu jiných vyhlazovat lidstvo podle jakýchsi - v uvozovkách - měřítek? Je to problém společnosti spojený jen s určitým časovým obdobím, s určitým poznáním či spíše nepoznáním?

očinům proti lidskosti v Senátu Parlamentu ČR

To není jen řečnická otázka, alespoň si tak troufám tvrdit. My dnes vnímáme šoa v největší míře ve spojení s druhou světovou válkou, s nacismem, s koncentračními tábory. Ale snaha některých hnutí, lidí, stran a společenství zbavovat se protivníků masovým a až technicky zručným procesem není ohraničena jen konkrétním dějinným obdobím. Děla se v různých etapách a bojím se, že je v lidské společnosti někde uvnitř a hluboko zakódovaná v těch temnějších stránkách lidského podvědomí.

Přesto den a událost, kterou si dnes připomínáme, patří mezi ty, které nám mohou - a musejí - tento problém neustále připomínat. Osvobození Osvětimi v lednu 1945 otevřelo naplno bránu poznání, kam až může dojít zručnost některých myšlenkových a politických směrů. Ostatně, mnozí z vás jistě znají knihu dvou přeživších vězňů z Osvětimi Oty Krause a Ericha Kulky, kteří ji nazvali *Továrna na smrt*. Kdo ji znáte, dáte mi jistě za pravdu, že jen máloco překoná jejich svědectví, s jakým pečlivě a výstižně, a přitom až mrazivě dokumentárním způsobem zdokumentovali jednu z nejhorších etap světových dějin.

Ale je dobré připomenout i druhý pól této historické etapy. Tedy lidi a činy, které zůstávají nadějí pro nás i všechny budoucí generace. Minulý týden měl v Praze světovou premiéru film *Nickyho rodina*, který ukazuje sílu jedince v době, která přinášela utrpení celému světu, židům zvláště.

Příběh sira Nicolase Wintona ukazuje, co je možno dělat pro záchranu lidí i lidství i v nejsložitějších podmínkách. A i pro naše dnešní setkání jsou důležitá slova 102 letého sira Wintona spoluzachránce 669 židovských dětí, které by jinak skončily s rodiči v plynových komo-

rách koncentračních táborů. Na závěr filmu, po premiéře, řekl zhruba toto:

„Uvědomil jsem si, jak důležitá, snad nejdůležitější v našem životě, jsou dvě slova: Etika, bez níž nelze vymyslet ani uskutečnit to, co by vedlo k opravdu dobrému činu.“

A druhé slovo je kompromis, který je v životě někdy nesmírně těžký, ale bez něj nelze dojít k rozhodnutím, která by byla užitečná a trvalá.“

Dnes nechci klást důraz na potřebu kompromisu, protože ve vztahu k ničivé, zrůdné, fašistické, totalitní a nenávistné ideologii kompromis nehledáme. Ale důraz na etickou rovinu našeho uvažování o minulosti, současnosti i budoucnosti a zejména důraz na etiku ve vztazích mezi lidmi i národy, je to, co nám má být vodítkem pro všechna dnešní i budoucí rozhodování.

Petr Nečas,
předseda vlády ČR:

Vzpomínka na zesnulé zaujímá důležité místo ve všech světových náboženstvích. Každá liturgie zná modlitbu za mrtvé.

Tvrdím však, že dnešní den není jen obligátní příležitostí uctít památku nevinných obětí holocaustu, ale také šanci připomenout si, o co se tady a teď, 66 let po osvobození Osvětimi, vede zápas. Je to stále tentýž zápas o naše duše, o budoucnost našich dětí, o smysl lidské existence a o hodnoty naší západní civilizace.

To, co spojenci spatřili v osvobozené Osvětimi, co se posléze dozvěděli o zločinech nacismu, otráslo světem. Historie lidstva znala mnoho nejrůznějších zvěstev, avšak holocaust přesáhl veškerou lidskou představitost. Vědomí nemohlo pobrat a svědomí se nemohlo smířit s rozsahem zločinů, jež nemají obdoby ve starých, ani v nových dějinách lidstva.

Tisíckrát doložená a všemi dobovými sdělovacími prostředky zachycená pravda o vyhlazování evropských Židů a Romů působila jako zásah blesku i na ty nejpřesvědčenější antisemity. Patologický judofob, zakladatel amerického automobilového průmyslu Henry Ford, dostal mozkovou mrtvici přímo při promítání filmové kroniky o zvěrstvech holocaustu.

Jistě, žentour 2. světové války semlel miliony lidí nejrůznějších národů, zpus-

tošil mnohé země Evropy. Avšak monstrózní jev holocaustu se liší od obyčejných válečných zločinů nejen měřítkem, ale také zacíleností. Nebyl to živelní projev agresivity pomýlených davů. Vymýcení konkrétních národnostních skupin bylo precizně připraveno a prováděno továrním způsobem.

Desítky tisíc lidí a množství nejmodernější techniky bylo nasazeno na usmrcení nevinných lidí bez rozdílu věku a pohlaví, jen na základě společného původu. Proto označení holocaust používáme jen pro židovské šoa a pokus o vyhlazení Romů, nikoli pro jiné genocidální skutky.

Na hranicích holocaustu shořelo na 6 milionů Židů, jen zlomek židovského obyvatelstva tehdejšího Československa se vrátil z táborů smrti, zahynulo přes 90 procent romských obyvatel naší vlasti. V desítkách muzeí lze spatřit nepřeborné množství věcných důkazů toho, jak bylo organizováno „konečné řešení židovské otázky“, tisíce a tisíce doličných předmětů, korespondence, puntičkářsky vedené kartotéky.

V tomto sále sedí očití svědkové rasistického běsnění, lidé přeživší tábory smrti, kteří dodnes překvapují lékaře vytetovanými čísly na předloktí.

A přesto se stále častěji setkáváme s názory tak či onak zpochybňujícími samotnou hrůznou skutečnost holocaustu.

Začíná to rádooby nevinnou hrou s čísly, spory o tom, zda zavražděných Židů bylo skutečně celých 6 milionů, anebo přece jen o pár set tisíc méně, pokračuje vědomou devalvací samotných pojmů holocaust, fašismus či rasismus, snahou „vědecky“ vyvrátit věrohodnost svědectví o usmrcování vězňů ▶

v plynových komorách, či spalování mrtvol v kremačních pecích a končí zkazkami o tom, že celý holocaust je židovským mýtem, zmizení celé třetiny evropského židovstva je uměle udržovanou pověrou a záluďným podnikatelským záměrem sionistické světovlády.

Popírání holocaustu se stalo opravdovým průmyslem dnešní doby syceným současnými politickými konflikty.

To je dnešní zlo, které je přímým pokračováním zla včerejšího - nejen proto, že historický revizionismus zpětně vyvíjí největší zločince lidských dějin, přizívuje revanšismus a rozdmýchává žhavý popel starých konfliktů, ale především proto, že nás svádí zapomenout, co jsme jednou pochopili.

Díky holocaustu jsme nahlédli na samé dno bestiálních kolektivních pudů, pochopili, jak totalitní režimy pracují s „banalitou zla“, jak ze zákona dbalých občanů dělají poslušná kolečka smrtícího stroje.

To je nejzazší smysl quasi vědeckého bádání popíračů - vyvolat v nás staré běsy nenávisti, zatemnit naše duše a připravit půdu pro druhý příchod barbarství. Naší povinností je nedovolit, aby v tom uspěli.

Prof. Zuzana Růžičková,
bývalá vězeňkyně koncentračních táborů a členka Tereziánské iniciativy:

Jsem muzikant, ne řečník, a je těžké zde před vámi hovořit. Promiňte proto, uslyšíte-li mnohé, co už bylo řečeno, a to mnohem lépe, nebo i něco, co jsem v jiném kontextu již o sobě vypověděla.

V době, kdy jsem vyrůstala, nebylo nic neobvyklého na tom být Židem a českým vlastencem. To byl duch Masarykovy republiky, jež otrávil až smrtelný jed nacismu. Sama pocházím ze sokolské a legionářské rodiny, a teprve když nacisté zasáhli do našeho života, musela jsem si položit otázku, proč jsem náhle vydělena ze společnosti, jejímž jsem se cítila přirozeným členem.

Dovedlo mne to k zájmu o judaismus, který nesmírně obohatil můj život. I když někdy musím prožívat dvojí úzkost - o osud tohoto i izraelského národa.

Když nám v roce 1938 poslala rodina z Chicaga papíry opravňující k emigraci do USA, řekl můj tatínek: „Vlast se nepouští, když je v nesnázích.“ Zemřel v Terezíně v roce 1943, bylo mu 48 let ...

Jsem vděčná za toto každoroční set-

kání na půdě Senátu České republiky, kde naši státníci vzdávají úctu československým občanům, obětem holocaustu. Není to ani trochu samozřejmé a moc si toho vážíme. Ale v záhlaví tohoto shromáždění je i „předcházení zločinům proti lidskosti“, věc neméně významná.

Začetla jsem se nedávno - při příležitosti nové inscenace - po létech znovu do Čapkovy „Věci Makropulos“ a jako starý člověk jsem stanula v údivu nad tím, jak mlád Čapek pochopil tragédii dlouhého, natož nesmrtelného života, to, že se před vaším zrakem jistě jevy a situace zdánlivě neodvratně opakují, že se jako lidstvo i jako jednotlivci dopouštíme stále stejných chyb, stále se pohybujeme v nekončící spirále, z níž se marně snažíme uniknout.

Pro věčnou naději, že se to jednou podařit musí, se tu scházíme. Proto my, přeživší, vydáváme svědectví, snažíme se vyslovit nevyslovitelné, popsat nepopsatelné utrpení, tak bezmezně nelidské, tak dábelky cynické, že se tomu lidský rozum vzpírá uvěřit. Toto je pak snadné zneužít, a až nebude svědků ...

Dokud nebudeme dost silní na to, abychom se podívali realitě do tváře, a dost inteligentní na to, abychom se poučili ze zkušeností, nic se nezmění, a toho se bojím. Pan Werich říkával, že pravda vítězí, ale dá to fušku. Zdá se mi někdy, že už na tu fušku zapomínáme, že jsme zlenivěli, že roste liknavost myšlení, snad i jistý mentální infantilismus, a to nejen u nás. Místo umění, které se musí ke katarzi probolet, jen plytká zábava, místo obětavého vlastenectví pohodlné „ubi bene, ibi patria“ atd. atp., všichni bychom mohli povídat.

Tak se stáváme slabou a snadnou obětí různě infiltrovaných i inherentních partikulárních nenávistí, ať už etnických, náboženských či třídních, tím se dostáváme do ohrožení a spirála se točí a točí...

My všichni tady tomu musíme a chceme čelit v každé podobě a na kaž-

dém kroku. Každému z vás a za nás za všechny - za to děkuji.

Čeněk Růžička,
předseda Výboru pro odškodnění romského holocaustu:

Jsem opravdu velice rád, že mi bylo dovoleno k vám promluvit a zároveň vám vyřídít pozdravy bývalých romských vězňů KT a pozůstalých po obětech z řad českých Romů a Sintů, které zde mám tu čest zastupovat.

Stalo se již tradicí a budiž za to organizátorům vysloveno naše upřímné poděkování, že si právě zde, v těchto významných reprezentativních prostorech připomínáme události, které nás poznamenaly na celý život.

Připomínání si utrpení našich lidí je pro nás nekončící, takřka dennodenní součástí našich aktivit, našeho způsobu života. V naší komunitě, stejně tak jako v židovské neexistuje rodina, které by rukou nacistů a jejich snaživých poskoků většina blízkých z rasových důvodů nezahynula.

Děsivou zkušenost zbavení občanských práv a svobod, pronásledování a systematického vraždění nacisty během 2. světové války si stejně jako Židé zažili i Romové a Sintí.

Statisíce příslušníků našeho národa se stalo obětí holocaustu. Tato zkušenost se nesmazatelně zapsala do paměti a vědomí romského lidu. Většinovým společenstvem v zemích EU je však stále málo známa.

Romské organizace se v rámci svých možností snaží zkušenosti Romů s nacismem dále předávat, ale jak nás události přesvědčují, je to žalostně málo na to, aby se četnost a závažnost rasových útoků proti nám snižovala.

Vážení, v posledních letech jsme svědky nárůstu různých forem antisemitismu. A je neskonale dobře, že vzhledem k holocaustu na to mezinárodní politika ostře reaguje. V případě antickanismu je tomu bohužel poněkud jinak. Příčinu vidím v minimálním historickém povědomí o hrůzných zločinech a genocidě spáchaných na Romech a Sintech v okupované Evropě.

Jenom v mé zemi z pěti tisíc českých a moravských Romů a Sintů nacismus přežila jen desetina. Přesto stále zápasíme o to, aby příslušné organizace, včetně institucí státních, dostatečně zohlednily dosud zjištěná a nikým nezpochybněná fakta o genocidě našich lidí i v případě odškodňovacích a kom-

penzačních procesů. Rádi bychom se jaksi zbavili pocitu, že jsme v tomto ohledu stále na obtíž.

Romům a Sintům již 40 let s odškodňováním pomáhám a vím, o čem hovořím.

Romští vězňové koncentračních táborů s pozůstalými po obětech museli bojovat desetiletí, aby se dostalo uznání i jejich tragickému osudu. Naše budoucnost v této zemi přece nemůže být úspěšně řešena za situace nedořešených problémů, souvisejících s nacismem a vztahem Protektorátu k našim rodinám. My nemůžeme zapomenout na jejich tragický osud. A jen těžko se můžeme ubránit vnímat historické souvislosti.

Pozůstalí po romských obětech vědí, jak to začalo, a taky vědí, jak to skončilo. Ti z tradičních českých Romů a Sintů, kteří přežili, nám svoje zkušenosti se zvrhlými praktikami nadřazenosti ras předali, a je to zkušenost neuvěřitelně otřesná. A vzhledem k dnešnímu postavení Romů v evropských zemích musím dodat, že i nakažlivá. Vzpomeňme si na četné nenávistné rasistické výroky některých politiků na adresu romského lidu. Oni s tím nepřestanou, protože se jim to vyplácí.

A takovíto lidé mají mít tu čest prostřednictvím zákonů ovlivňovat můj život?

Přesto jsem stále ještě optimistou. Sice opatrným, ale stále jsem. Co mě k tomu vede. Není to, jak by se leckdo mohl domnívat, záležitost zdůstojnění místa KT v Hodoníně ani případ částečného řešení pietního místa KT v Letech, za což české vládě děkujeme.

Když si uvědomím, s jakým zpožděním a pod jakým tlakem se tak stalo, když místo vražd našich lidí je stále překryto vepřinem, mám opravdu smíšené pocity.

Tím důvodem je případ popálené Natálky. Po žhářském útoku na domek, ve kterém Natálka se svojí rodinou žila,

se v národě zdvihla obrovská vlna solidarity, vlna solidarity s jasným apelem - tak dost, takováto svinstva se v naší zemi dělat nebudou. A to je pro mě zásadní a musím dodat nové, radostné a povzbuzující zjištění.

Vážení a ctění, připomínat si nezměrné utrpení Židů a Romů je nezbytné. A za to, že se tak trpělivě děje, bych rád poděkoval židovskému lidu.

Jiří Daníček,
předseda Federace židovských
obcí v ČR:

Vážení a milí účastníci dnešního setkání,

V haftaře k sidře Pekudej (První královská 7,51–8,21) čteme:

6 Poté kněží truhlu Hospodinovy smlouvy přinesli na její místo do přijímací síně domu do nejsvětější svatyně pod křídla cherubů.

7 Neboť ti cherubové prostírají křídla k místu truhly a shora zakrývají truhlu i s jejími tyčemi.

8 A tyče byly tak dlouhé, že předky tyčí byly viditelné ze svatyně před přijímací síní, zvenčí však viditelné nebyly, a byly tam až do tohoto dne.

Byly tam až do tohoto dne.

To je velmi zvláštní formulace. První, co člověka napadne, je, že je to špatně přeloženo. Ale *Vajihju šam ad hajom haze* je skutečně gramaticky minulý čas a správný překlad tedy je „a byly tam až do tohoto dne“. Co si s tím počít? Text nás zřejmě nechce informovat o tom, že ty zmíněné tyče někdo odnesl nebo dokonce odcizil. To by se dalo vyjádřit srozumitelně a jasně několika slovy. Také kralický překlad zachovává minulý čas. Moderní ekumenický překlad už považuje minulý čas za chybu a uvádí „a jsou tam dodnes“.

Někomu to může připadat malicherné, ale u textu, o kterém předpokládáme, že v něm nic není omylem či náhodou, to může znamenat hodně. Například míru spolehlivosti sdělení. Pokud například třeba řekneme: „Obraz je v muzeu dodnes“ a ten samý den jsme ho tam na vlastní oči viděli, pak je naše informace pravděpodobně správná. Ale také to pravda být nemusí. Od té doby, co jsme ho viděli, mohl být odstraněn, zničen, ukraden... Vlastně bychom také mohli a rigorózně vzato měli říci „byl tam až do tohoto dne“. To je, co víme určitě. Ostatní je pravděpodobné, hodně pravděpodobné, ale zcela jistě to není.

Zkusme takový přístup vztáhnout na jednání lidí. A třeba rovnou na naši situaci. Scházíme se tady pravidelně už několik let, a je to hezká tradice, třebaže má u základu velmi smutné události. Slavnostní shromáždění těch, kdo přežili holocaust, politiků, Židů, představitelů církví, Romů, v historickém sále Senátu, společné vzpomínky na ty, kteří na tom byli v zlých dobách násilí a zkázy nejhůře a většinou zahynuli, i projev vůle osobně a aktivně se postavit do cesty těm, kteří násilí a zkázu obdivují a rádi by si praxi nacistů zopakovali, to je povzbuzující skutečnost.

Asi se ptáte, co s tím má společné gramatika ve starém hebrejském textu, jak souvisí téma a důvod tohoto setkání s přítomným a minulým časem v jedné jeho větě. Mně to vychází následovně: Až dnešní setkání skončí a my se rozejdeme do svých domovů, můžeme tam říci, sešli jsme se a ta dobrá tradice trvá až dodnes. Jenže, správněji, stejně jako starý kronikář v První knize Královské, bychom asi měli říci „a scházeli jsme se až dodnes“. Protože jestli se sejdeme za rok znovu, budeme-li živi a zdraví, to záleží na nás. Jisté je vždy jen to, co už se stalo, a aby to trvalo i do budoucna, musí se to, často i se značným úsilím, obnovovat. Hovoří o tom i jeden verš z ranní modlitby, který zní „pán divů, jenž svou dobrotou denně, neustále, obnovuje dílo počátku“.

Doufám, drazí přátelé, že se nám to podaří, že budeme moci i v příštích letech konstatovat, že „scházeli jsme se až dodnes“. K tomu vám všem přeji hodně zdraví a dobré vůle a za dnešní účast za Federaci ŽO i NFOH také upřímně děkuji.

*V Senátu fotografoval
Michal Stránský*

Zfilmovaný „Hanin kufřík“

Den 6. 12. 2010 se konala v rezidenci kanadské ambasády pražská premiéra filmu „Hanin kufřík“, v původním anglickém znění pod názvem „Inside Hana's Suitcase“, 9. 12. byl potom film promítán také ve Vzdělávacím centru Židovského muzea. Na promítání byl přítomen i Hanin bratr Jiří Brady, který již mnoho let žije v Kanadě.

Historie rodiny Brady se neliší od smutných historií deseti tisíců židovských rodin, z nichž se jen málokterý člen zachránil. Proto knížka „Hanin kufřík“ od Karen Levinové vnesla jen málo nových momentů mezi ostatní vzpomínkové knihy s tématem holocaustu. Nová byla jen nesmírná angažovanost japonské učitelky Fumiko Ishioka, která se snažila prostřednictvím dětského kufříku z Auschwitzu se jménem Hana Brady přiblížit realitu holocaustu svým japonským žákům.

Uvedený film je ale něco jiného. Je totiž velice působivý, mimo jiné svým neobvyklým zpracováním. Černobílé záběry, týkající se života rodiny před válkou a před deportací, se prolínají s barevnými scénami ze současnosti. Při tom část černobílé minulosti je zčásti hraná, nicméně holčička, hrající hlavní protagonistku, je malé Haniče z fotografie tak podobná a předválečný život je zpodobněn tak věrně, že divák nepozná, kdy jde o část dokumentární a kdy jsou scény hrané. Na druhé straně je nutno obdivovat úsilí mladé japonské učitelky, s nímž se snaží svým žákům zprostředkovat fakta o holocaustu, a nakonec vybudovat malou výstavku, jejímž ústředním motivem se stává právě Hanin kufřík. Navíc dokáže na druhém

konci světa najít i Haniččina bratra Jiřího. Člověk se přitom ptá sám sebe, na kolik je téma holocaustu tak významné právě pro Japonce, pro národ, který sám napáchal dost zla a který za to také svého času zaplatil ničivými následky atomových bomb. Silná je proto scéna se starou Japonkou, která ke konci filmu říká - *Ano, i my jsme těžce trpěli, ale my jsme patřili k těm, kdo válku začali, a tak jsme museli za to nést i příslušné důsledky.*

Dalším protagonistou, jehož vyprávění se prolíná filmem od prožitků v dětství, za války, až do dnešních dní, je Hanin bratr Jiří. Jediný z rodiny, kdo koncentráky přežil. Později emigrant, který se s prázdnými rukama uchýlil v Kanadě a stal se úspěšným podnikatelem, otcem a dědečkem spokojené rodiny. Je také nositelem Řádu kanadského Ontaria a čestným občanem rodného Nového Města na Moravě. Snažil a snaží se žít nový život a nemyslet na krutou minulost, ale přesto ho stále pronásleduje smutek, že on, starší bratr, jehož Hanička měla tak ráda a jemuž věřila, ji nedovedl zachránit před zlou smrtí.

Film vznikl v kanadsko - české produkci, na kanadské straně se podíleli Jessica Danielová a Larry Weinstein, Rhombus Media, na české straně Rudolf Biermann, IN Film Praha.

Je ovšem také nutné poděkovat kanadské ambasádě, zejména elegantní paní velvyslankyni, Mme Valerie Raymond a M Gen Tom de Faye, za uspořádání promítání a za vlídné a velkorysé přijetí v prostorách rezidence.

Po promítání procházeli mezi hosty, se zájmem pohovořili, pobízeli hosty k pohoštění, takže i když při filmu leckdo setřel slzu, večer následně vyzněl do přívětivé pohody.

Michaela Vidláková

Připomenutí *Křišťálové noci* v Mnichově

30. října 2010 zažilo mnichovské divadlo Volkstheater zvláštní večerní představení. Moderátor bavorské televize pan Andreas Bönnte si sem před zraky asi tří set diváků pozval (kromě hudebníků) nejprve dva muže, kteří prožili své mládí v soukolí nacistického státu bez pronásledování, a poté tři ženy, které poznaly zblízka jeho násilí – bývalé vězeňkyně koncentračních táborů, z nich dvě byly Lisa Miková a Eva Štichová.

Líčení prostředí a osobních údělů už dnes není to hlavní v podobných pořadech, a moderátor se správně zaměřil na objasňování příčin a okolností těchto jevů, vliv celé této epochy na další průběh života a postojů těchto přeživších. Rozhovor směřoval logicky k úvahám, co je třeba činit nyní, kdy se hrozba nebezpečného směřování části společnosti projevuje v různých částech světa znova.

V závěru besedy vystoupil ředitel Památníku Flossenbürg v Bavorsku pan Dr. Jörg Skriebeleit. Vyprávěl o práci flossenbürgského muzea a jeho snaze zachovat vzpomínky bývalých vězňů, ale i pachatelů, nenechat upadnout v zapomenutí zločiny pachatelů a zachovat varovnou úlohu muzeí v bývalých koncentracích.

Závěr večera byl velmi srdečný a skutečnost, že protagonistům přicházeli vyjadřovat své pocity a dokonce díky diváci, většinou mladí, z hlediště, byla jistě velkým povzbuzením všem přítomným.

Celý pořad vysílala Bavorská televize v přímém přenosu a byl ještě jednou opakován ze záznamu večer 10. listopadu, ve výroční den *Křišťálové noci*.

Lisa Miková a Eva Štichová

Přátelství přes hranice

Ke konci roku 2010 vyšel český překlad knihy s prostým názvem *Olinka*. Původní holandský originál sepsal Peter de Kuegt, syn Holandana Brama de Kuegt, muže, který se ocitl za války na nucené práci v Německu, kde se blíže seznámil s českou vězeňkyní tamního koncentračního tábora. Tenkrát se mezi nimi vyvinulo krásné přátelství, které jim pomáhalo přežít špatné časy. Bram se snažil ulehčit své židovské přítelkyni v lágru její nekonečné horší trápení předáváním vzácného jídla a umožnil jí dokonce i písemný styk s příbuznými v Praze. Podle slov samotné Olinky měl nepochybnou zásluhu o její přežití.

Oba válku přežili, vrátili se do vlasti ke svým rodinám, a kromě jediného setkání v roce 1969 v Praze zbyval jen písemný styk. Za to jejich děti, spojené minulostí rodičů, pouto upevnily.

Vzájemně se navštěvovaly a sblížily. Autor knihy Peter de Kuegt s paní zajeli dokonce do Terezína a pak do Německa po stopách bývalého tábora Neugraben, kde se rodiče v pobočce Falkenberg seznámili. Hledali i plot, přes který si předávali tajně své dárky, zprávy a jídlo. Hledání bylo obtížné, všechna svědectví zmizela, i plot, který je odděloval i spojoval; odstraněna byla i pozdější pamětní deska. Symboly tohoto spojení zůstávají dodnes německy psaná bible, kterou Bramovi věnovala Olinka, a prstýnek, který vlastnoručně vyrobil a dírou v plotě z ostatního drátu navlékl Olze na prst. Obě rodiny, a dnes jsou to i vnoučata, tyto předměty a dopisy svých prarodičů s pietou uchovávají.

Tak bylo po letech odkrýváno trochu tajemné, ale krásné válečné přátelství, a sblížení potomků dalo vzniknout této knížce plně vyprávění, obrázků, dokumentů a dopisů, která zaujme čtenáře svou srdečností a upřímností.

Eva Štichová

Homo auxiliaris - cena pro Antonii Militkou

Toničku Militkou potkal stejný osud jako miliony dalších Židů - za 2. světové války prošla koncentračním táborem. Ze všech sil pomáhala i tady všem potřebným. Po válce v této činnosti s obrovským nasazením pokračovala. Jako sedmnáctiletá opatrovala svého invalidního otce, který přišel o nohy v koncentračním táboře. Přeživší byli bez příbuzných, bez domova, bez jakýchkoliv prostředků. Opatrovala nemocné, pomáhala s vyřizováním odškodnění, navštěvovala osamělé. V roce 1984 nastoupila jako sociální pracovnice na Židovskou obec Brno (ŽOB). Bez odpovídajícího vzdělání prováděla veškerou sociální práci, tak jak ji známe nyní. Postupně zapojila do péče o potřebné osoby, především seniory, i spoluobčany a dobrovolníky z Německa, kteří se po jednom roce střídají dosud. V roce 2004 zřídila Židovská obec Brno Agenturu domácí péče, jejímž zaměstnancům

(pečovatelkám, zdravotní sestře a sociální pracovnici) Tonička dosud pomáhá především předáváním svých mnohaletých zkušeností.

I když už je jí 82 let a trápí ji nemoci, stále navštěvuje nemocné a dodává jim především psychické síly. Dosud pracuje v sociální komisi ŽOB. Věnuje se i komunitní práci v rámci židovské komunity - každý týden se setkává s přáteli v senior klubu, nevynechá žádnou společnou oslavu židovských svátků.

V neposlední řadě je třeba zmínit bezpočet besed s mladou generací, které Tonička vypráví o svých zážitcích z doby války. Usiluje o to, aby se nezapomnělo na mnoho obětí, které neměly tolik štěstí a útrapy 2. světové války nepřežily.

Dr. Jindřich Bauer

Hra o život. A cena?

Jak běh času nezadržitelně plyne a odkrývají se ještě další nezjevená svědectví osob, postižených druhou světovou válkou, setkáváme se občas s téměř neuvěřitelnými osudy.

Tak se dovídáme např. o příběhu tehdy sedmnáctiletého slovenského chlapce Alexandra Brenera, Žida, který se po porážce Slovenského národního povstání ocitl, s pomocí falešného osobního průkazu, v řadách pohotovostního oddílu Hlinkovy gardy. Jak k tomu došlo, o tom hovořil ve svém rozhlasovém pořadu Stanislav Motl. Po potlačení povstání na konci října 1944 našel Alexander spolu se svými rodiči a čtrnácti dalšími uprchlíky útočiště v jeskyni v horách v okolí Kremničky. Jednoho dne je tam hlinkovci odhalili a vyvedli. To už měl Alexander přičiněním otce falešný průkaz na jméno Janko Kováč. Když příslušníci pohotovostního oddílu ukryté vyháněli, prohlásil Alexander alias Janko, že k nim nepatří a přidal se k jednotce oddílu. V její strážní službě se pak stal očitým svědkem zvěrstev, které gardisti páchali. Žil pak v jejich jednotce ve strachu před odhalením, ale i s odhodláním pomstít jejich zločiny. Po válce skutečně usvědčoval vrahy svých rodičů a dalších obětí, ale hodně provinilých zločinců uniklo za hranice a tím i trestu. Poté, co zůstal z celé rodiny sám, odešel do Izraele, kde dosud žije a prohlašuje, že právě touha po spravedlivé odplatě mu pomohla přežít.

Podobný případ je život Salomona Perela, který své mladé roky prožil v Německu. Po vyhlášení německých rasových zákonů se musel s rodiči odebrat do Polska, odkud pocházeli. Usadili se v Lodži, ale Salomonovi a jeho bratrovi se podařilo po porážce Polska uprchnout do Sověty obsazeného území. Po německém útoku na SSSR uvízl v Minsku, po příchodu Němců prohlásil, že je „Volksdeutscher“ a vyhnul se všemu pronásledování. Zařadil se dokonce do 12. pancéřové divize jako překladatel a byl využíván při výsleších zajatců. Uměl německy, rusky, polsky.

Velitel divize hauptmann Münchov ho adoptoval. Poslal ho do elitní školy Hitlerjugend, kde prožil tři roky. Tři roky ukrytí, přetvárování, strachu před odhalením. Při převlékání, sprchování a prohlídkách v podmínkách internátní školy hrozilo obřezanému mladíkovi ohromné nebezpečí. Na jaře 1945 bojoval s pancéřovou pěstí v oddílu Hitlerjugend nedaleko Braunschweigu proti Američanům. Byl zajat, ale po dvou dnech propuštěn. Teprve tehdy se prý dověděl o rozsahu německých zločinů při vyvražďování Židů.

Začal pracoval opět jako tlumočník, tentokrát u Rusů. Nabídli mu pevné pracovní uplatnění, ale rozhodl se raději emigrovat v roce 1948 do Izraele. Vypravuje o sobě ve školách.

Napsal také knihu „Byl jsem příslušníkem Hitlerjugend“. Ta byla přeložena i do češtiny.

Eva Štichová

Setkávání s Lilkou Bobaschovou

Poprvé jsme se setkaly v roce 1942 v Terezíně na společném pokoji v L 410. Příjemná, milá, optimisticky naladěná mladá dívka z Prostějova. To relativně příznivé spolužití pod laskavým dohledem naší milované betruerky Irenky Krausové však v říjnu 1944 skončilo. Další setkání bylo v Osvětimi a potom ve Freibergu, značně smutnější. Ale společnou cestu, která nás pak v dubnu 1944 dovedla do Mauthausenu, jsme našťastí přežily. Po 5. květnu 1945, po osvobození, setkání při návratu domů - plně očekávání.

Sešly jsme se znovu až po roce 1990 opakovaně v Praze, kam nyní, už s novým jménem Edna Amit a s manželem, občas přijížděla, a pak v roce 1995 u ní v nezapomenutelně pohostinném domě v Michmoret. Následovalo seznámení s rozvětvenou rodinou, návštěvy zajímavých míst i společných známých v kibucech i jinde v Izraeli. Naposled jsme se setkaly na vzpomínkové akci v Terezíně v roce 2005.

Už se nesetkáme. Dlouho se potýkala se svými chorobami, až jim teď podlehl.

Eva Štichová

Ústní svědectví a svědectví na videu

Yehuda Bauer: On Oral & Video Testimony

Překlad z angličtiny: Pavel Stránský

Časopis PastForward, podzim 2010,

USC SHOAH FOUNDATION INSTITUTE, Los Angeles, USA, ss. 20-22.

Historici musí přistupovat k veškerým dokumentům, ať už psaným či jinak zachyceným, opatrně či dokonce s jistou nedůvěrou. Jakožto korektiv archivní dokumentace je však osobní svědectví nepostradatelné.

Mnozí historici, ne-li většina, považují ústní svědectví za nespolehlivější zdroj informací než dobové písemné dokumenty. Důvody byly již mnohokrát uvedeny: Paměť je vrtkává, svědky ovlivňují již uveřejněná líčení událostí; ovlivňuje je také okolí a jejich pozdější životní zkušenosti; občas se snaží potlačit neradostné vzpomínky nebo je vyličit v příznivějším světle, než je přípustné; s uplývající časem lze pokládat svědectví za méně hodnověrné. Jestliže tedy vůbec chceme osobní svědectví posuzovat, soustředme se na ta ranější, nikoli na ta pozdější. Tyto námitky se týkají nejen svědectví o genocidě židů, uskutečněné nacistickým Německem a jejich kolaboranty, ale platí také obecně. V několika známých případech, týkajících se holocaustu, si lidé prostě vymysleli cosi, co vydali za svědectví (jako v případě vymyšlené výpovědi Binjamina Wilkomirského *Fragments* (Útržky) z roku 1995).

Námitky vůči osobním svědectvím jsou na místě. Jaká je však spolehlivost psaných dokumentů? Vzpomeňme na dobře známý případ takzvaného Protokolu z Wannsee o setkání vrcholných byrokratů tehdejšího Německa 20. ledna 1942, aby projednali „Konečné řešení“, masové vyvraždění židů. Zápis pořídil Adolf Eichmann na rozkaz a pod dohledem svého nadřízeného, vedoucího Ústředí říšského bezpečnostního úřadu (RSHA – Reichssicherheitshauptamt) Reinharda Heydricha. Nařídil Eichmannovi, aby sepsal protokol v takovém duchu, jaký si přál uchovat co by záznam z jednání. Později, ve své výpovědi při soudním jednání v Jeruzalémě, vysvětlil Eichmann nejen, jak byl protokol sepsán, ale poskytl i informace o pozadí jeho vzniku a o skutečném průběhu tehdejší diskuse ve Wannsee. Jeho svědectví nám tak umožnilo nazírat na konferenci v trochu jiném světle, než kdybychom měli k dispozici pouze zápis. Mohli bychom uvést řadu dalších podobných příkladů, které potvrzují, že historické dokumenty nelze automaticky přijímat jako důvěryhodné, nýbrž že je nutné jejich věrohodnost pečlivě zkoumat. Esesácké a policejní zprávy z okupovaného Sovětského svazu, z Pobaltských republik a z Polska jsou často zavádějící, neboť byly sepsány s cílem, aby se zalíbily nadřízeným. Totéž kupříkladu platí i o německých zprávách o povstání ve varšavském ghettu. Podrobná bádání, zahrnující také ústní svědectví, dokazují, že německé zprávy mnoho skutečností zamlčují. Také svědectví o holocaustu, pořízená těsně po válce, bývají často lakonická z důvodu bezprostředních traumatických zážitků přeživších. S časem se paměť vrací a na události, které pamětník vytěsnil

Yehuda Bauer

foto: Debbi Cooper

vzhledem k traumatu, jež pro něj představují, si svědek může vzpomenout později. Není tudíž nutně platné, že je třeba pokládat pozdější svědectví za méně spolehlivá než ta dřívější. Jasněji to dokazují srovnání výpovědí, poskytnutých touž osobou v různých obdobích jejího života.

To, co bylo uvedeno, neznamená, že by písemné dokumenty byly nedůležité; učí nás to však, že bychom měli s různými typy svědectví zacházet vždy pečlivě a s určitou nedůvěrou. Pokud jde o holocaust, mnoho událostí nelze pomocí dokumentů rekonstruovat, protože tyto dokumenty byly buď zničeny nebo ani nikdy nevznikly. Nezbyvá tedy, než se opřít o svědeckou výpověď. Existuje-li o určité události jen jediné svědectví, nelze je samozřejmě považovat za spolehlivé; jestliže však máme k dispozici o téže události svědectví více, lze je vzájemně porovnat a analyzovat. Výsledek takového postupu je spolehlivější než psaný dokument. Takže například svědectví žida Oswalda Rufeisena (jenž později přestoupil na katolickou víru - předstíraje, že je polský Němec), v němž varoval východopolské židy (v obci Mir, dnešní Bělorusko) před hrozící katastrofou a propašoval jim zbraně, je spolu s výpověďmi dalších přeživších z téhož místa podstatně spolehlivější než stručná zmínka v německých dokumentech. Je vskutku nemožné zabývat se holocaustem beze svědectví přeživších, ale i pachatelů a pouhých diváků (ačkoli s těmito svědectvími je třeba nakládat s většími výhradami).

Osobních svědectví je nutno využívat nejen pro historický výzkum. Ruku v ruce s tím, jak ubývá svědků, musíme - a budeme - využívat jejich výpovědí, zaznamenaných na video nahrávkách při školní výuce. Ne všechny se k tomuto účelu hodí a ne vždy jsou stejně spolehlivé. Je nezbytné je proto vyhodnocovat a vzájemně porovnávat, poté se však stávají nezbytnou součástí vzdělávání o holocaustu. Vzděláváním nesmí být chápána jen výuka mládeže, nýbrž i dospělých v nejširším slova smyslu, včetně výuky těch, kteří se podílejí na formování názorů a politického mínění. Lze k tomu nepochybně využít i bohaté sbírky více než 50.000 svědectví, uložených v *Shoah Foundation Institute*.

Ústních svědectví se využívalo a bude se i nadále využívat nejen při studiu holocaustu, ale také dalších genocid a masových vražd. V současné době slouží přímá svědectví či jejich videonahrávky ke zvyšování veřejného povědomí o probíhající-

cích genocidách. Využívání těchto svědeckví však musí být obzvlášť obezřetné, aby nedošlo k jejich snadnému zneužití pro pochybné politické účely či aby se ke slovu nedostala svědeckví nedůvěryhodná. Naopak, uvážlivé využití svědeckvých výpovědí, u nichž není pochyb o jejich spolehlivosti, může napomoci přesvědčit lhostejné obecnstvo k nazírání reality, která je dnes bohužel součástí naší existence.

Své povolání historika jsem během postgraduálního studia začal zkoumáním směsi ústní a písemné dokumentace týkající se židů v Palestině během druhé světové války. Od roku 1961 jsem působil jako vedoucí projektu ústní dokumentace v *Institute of Contemporary Jewry* (Institutu současného židovstva) Hebrejské univerzity a později jsem pracoval se záznamy svědeckvými (na drátových nosičích) týkajícími se organizace poválečného stěhování východoevropských židů do střední Evropy a do Palestiny (1944 - 1948). V roce 1958 jsem se začal zabývat ústními svědeckvými přeživších holocaust; srovnával jsem tato svědeckví s výpovědní hodnotou psaných dokumentů, týkajících se zejména tématu běžného života židů ve východní Evropě a pokusů o jejich záchranu.

Ústní svědeckví je významné nejen pro bádání o holocaustu, ale také o dalších genocidách, které nelze zkoumat pouze studiem archivů - je klíčové jakožto doplněk a korektiv archivní dokumentace. Je možné a současně nezbytné využívat ho i k jiným účelům - společenským, ekonomickým a kulturním.

Ústních svědeckvů patříčně využívají také další vědecké obory - sociologie, psychologie a sociální psychologie. Je však nutno mít na paměti také past, kterou mohou představovat. Zásadou nechť je, že jediné svědeckví je sice zajímavé, ale nepřesvědčivé; dvě shodná svědeckví jsou základnou k uvážení, deset shodných svědeckvů je důkaz.

Lze, zčásti oprávněně, tvrdit, že ústní svědeckví bylo u kolébky psaní dějin, díky Herodotovi a Thukydidovi. A má svůj význam i dnes.

YEHUDA BAUER je vedoucí autoritou ve výzkumu holocaustu. Je emeritním profesorem *Holocaust studies* (Výzkumu holocaustu) *Avraham Harman Institute of Contemporary Jewry* (Institutu soudobého židovstva Avrahama Harmana). BAUER byl zakládajícím vydavatelem *Journal of Holocaust and Genocide Studies* (Časopisu pro výzkum holocaustu a genocid). Byl také členem redakce *Encyklopedia of the Holocaust* (Encyklopedie holocaustu), vydané *Jad Vašem* v roce 1990. Je členem *Israel Academy of Sciences and Humanities* (Izraelské akademie věd a humanitních studií) a působí jako akademický poradce v *Jad Vašem* a jako čestný předseda *Task Force for International Cooperation on Holocaust Education, Remembrance and Research* (Komise pro mezinárodní spolupráci při výchově o holocaustu, zachování paměti o něm a výzkumu).

Terezínský časopis VEDEM na internetu

V podvečer 1. 12. 2010 byl zahájen provoz webové stránky VEDEM 2010. Představuje v digitalizované podobě velkou část textů ze stejnojmenného časopisu, vydávaného chlapci v terezínském ghettu. Časopis začal vycházet v prosinci 1942 z iniciativy tehdy čtrnáctiletého Petra Ginze, mj. jako reakce na ustavení chlapecké samosprávy na pokoji - domově 1 v objektu L 417 (dnes Muzeum ghetta). Během dvou let vycházel tento zpravidla ručně psaný časopis každý týden a za tuto dobu do něho přispívalo několik desítek chlapců, kteří domovem prošli. Díky citlivé pedagogické práci vychovatele Valtra Eisingera a neúnavné práci mnoha aktivních kluků vznikl v extrémních podmínkách ghetta skutečný domov internovaných mladých lidí. Kromě Petra Ginze, který nejen redigoval časopis, ale dokázal mnoho kamarádů zapojit do psaní článků a dalších aktivit, organizoval a vedl přednášky a v rámci práce v samosprávě nenásilně korigovat celkový tón a směřování chlapeckého kolektivu, patřili k výrazným osobnostem Jiří Kurt Kotouč, bratr básníka Jiřího Ortena Zdeněk Ornest, talentovaný básník Hanuš Hachenburg, nebo Jiří Brady, bratr Hanky Brady, známé z projektu Hanin kuffík. Časopis Vedem obsahuje nejen velké množství povídek, básní a úvah, ale i reflexe činnosti samosprávy a života na domově, kulturních akcí a společných zážitků a dobrodružství. Zcela mimořádnou rubrikou byly v časopise „*Toulky Terezínem*“, které v celé řadě reportáží představují nejrůznější místa v ghettu a jeho okolí očima tehdejších „náctiletých“, a které zcela originálním způsobem zaznamenávají tehdejší poměry v ghettu a přinášejí nový pohled na tuto tematiku.

Webové stránky vytvořili v rámci svého školního projektu studenti a učitelé Soukromého reálného gymnázia Přírodní škola, o.p.s. (www.prirodniskola.cz), za velkorysé podpory Památníku Terezín, Chavy Pressburger - sestry Petra Ginze, zavražděného v Osvětimi, Jiřího Bradyho, Marie Rút Křížkové a dalších příznivců.

Hlavními tematickými okruhy stránek jsou tzv. „*Republika ŠKID*“ - chlapecká samospráva v terezínském Domově 1, kde autoři VEDEM během své internace žili, interaktivní mapa „*Toulky Terezínem*“, představující různá místa v mapě bývalého ghetta prostřednictvím textů z VEDEM a porovnání dobových i současných fotografií a dále výběr z básnické i prozaické tvorby chlapců, z nichž většina se nedožila konce války. Stránky budou spuštěny v české i anglické verzi.

Věříme, že poslouží nejen zájemcům o historii, pamětníkům a jejich rodinám, ale i školám a dětským oddílům. Těm stránky postupně nabídnou několik pracovních listů, her a soutěží navazující na téma holocaustu, životu v Terezíně a ŠKIDu. Jejich účelem je seznámit návštěvníky s fungováním celého ghetta očima tehdejších „náctiletých“, zpestřit jim aktivnější formou vzdělávání o holocaustu a dostat především mladé lidi do míst ve městě, kam zpravidla při běžné návštěvě nezavítají.

Stránky od 1. 12. 2010 naleznete na www.vedem-terezin.cz. Jejich obsah bude postupně rozšiřován.

Matouš Bičák (724 126 260, matofilm@gmail.com),
Daniel Pražák (739 417 909, foramen.cranialis@seznam.cz),
František Tichý (603 995 726, tichy@prirodniskola.cz)
za studenty a učitele gymnázia Přírodní škola

Hledání anděla z Belsenu

Zdenka Fantlová přežila hrůzy Bergen-Belsenu díky jedinečnému projevu lidskosti. Nyní, šedesát pět let po osvobození tohoto koncentračního tábora, vypráví Claudii Josephové, jak stále ještě pátrá po britském vojákovi, který jí zachránil život.

Nemocná tyfem a v posledním tažení vlekla Zdeňka Fantlová svou kostru z betonového bloku koncentračního tábora v Bergen-Belsenu a plazila se spojovací chodbou k hlídce Červeného kříže. Nebyla schopná dostat se dál, třicetiletá Fantlová, československá židovka, která vážila jen 34 kg. Za vraty se zhroutila a modlila se, že se zachránila.

Po několika hodinách uslyšela zvuk kroků. Vraty prošel britský armádní důstojník, rozsvítil a spatřil ji.

„Co tady děláte?“ zeptal se. „Je mi líto, ale musíte se vrátit do vašeho bloku. Až na vás přijde řada, budeme vás evakuovat.“

Fantlová ho ale prosila: „Když půjdu zpátky, umřu. Když mě tady necháte, zachráníte alespoň jeden lidský život. Jestli to ale je proti vašim rozkazům, nechci vám stát v cestě. Zastřelte mě prosím hned tady, bude to rychlejší.“

Byla to ona výměna v noci 29. dubna 1945 – dva týdny poté, co britská armáda dorazila do tábora v severozápadním Německu – co zachránilo Fantlové život. Díky svému bratranci Bedřichovi, který jí hrával píseň Freda Astaira *Ty jsi má šťastná hvězda (You are My Lucky Star)*, naučila se anglicky před druhou světovou válkou v Československu.

Připomínala si důstojníka, jak nad ní stál. „Bylo to jako ve filmu, naslouchal.“

Jeho obličej se náhle změnil. Jako by z něho spadla vojenská maska a pod ní se objevila lidská tvář. Nebyl o mnoho starší než já. Podíval se na mne a řekl: „Dobrá, zůstaňte tady. Vráťím se ráno, abych vás odvezl.“

Moje poslední slova byla: „Nemáte trochu vody?“ Přinesl mi džbán s čistou vodou. Byla to ta nejčistší voda, jakou jsem po letech viděla, a chutnala jako

šampaňské. Vypila jsem ji do poslední kapky. Pak zhasl světlo, zavřel dveře a odešel.“

Příští ráno se důstojník, o němž předpokládala, že byl lékař, vrátil.

„Pojednou jsem uslyšela hluk vojenské sanitky, která zastavila u brány. Podívala jsem se dovnitř, byla tam čtyři nosítka. Potom ten důstojník udělal něco, co bylo asi proti vojenským pravidlům. Přinesl další nosítka, sundal se mne večerní šaty, které mi dali v Osvětimi a které jsem nosila šest měsíců a byly plné vši a jiného hmyzu, odkopl je do rohu pokoje, zabalil mě do prostěradla, položil na nosítka a odnesl do sanitky. Otočila jsem hlavu a uviděla Belsen mizet v dálce. Cítila jsem se jako největší vítěz na světě. Ale když jsme dorazili do nemocnice v Bergenu, sanitka zastavila, dveře se otevřely a někdo jiný mě vynesl. Můj záchrance zmizel a už jsem ho nikdy neviděla.“

Neměla už příležitost poděkovat mu nebo alespoň zjistit jeho jméno.

Teď, když se slaví 65. výročí osvobození onoho koncentračního tábora britskými jednotkami, prosí Fantlová o pomoc při hledání muže, který jí zachránil život. Domnívá se, že je buď členem Britské lékařské komory nebo byl studentem medicíny – dobrovolníkem, jedním ze sta, kteří přišli do Belsenu likvidovat škody po jeho osvobození.

Zdenka Fantlová napsala svou biografii *The Tin Ring (Cínový prsten)*, vyprávějící o jejích zážitcích za holocaustu. Je jedinou přeživší z rodného města Rokycan, vzdáleného 80 kilometrů od Prahy. Knihu věnovala „Neznámému členu britské armády, který svou lidskostí zachránil můj život v Bergen-Belsenu v dubnu 1945“.

„Musel to být anděl,“ říká. „Vždycky jsem si myslela, že Bůh požehná zemi, která ho poslala. Když ho nikdy nenajdu, on se nikdy nedozví, jak vděčná mu budu po zbytek svého života.“

Přesto, že jí bylo již 88 let, Zdenka Fantlová nevypadá na svůj věk a na prožité zkušenosti za války. Nepije ani nekouří, chodí pravidelně cvičit, jezdí po

světě a vypravuje studentům o válce. „Holocaust nebyl přírodní katastrofou,“ říká. „Způsobili ho lidé a lidé se nikdy nezmění. Když se to stalo jednou, může se to stát znovu.“

Před dvěma lety, u příležitosti 63. výročí osvobození, setkala se v Paláci svatého Jakuba s britskou královnou. „Zeptala se mne, zda jsem jednou z přeživších. Byla ještě menší než já a má krásné, laskavé modré oči – a já jí vyprávěla svůj příběh.“

Zdenka Fantlová se narodila 28. března 1922 jako mladší ze dvou dětí Arnošta Fantla a jeho ženy Betty. Byly jí pouhé tři roky, když její matka zemřela na otravu krve. Bratrovi Jiříčkovi bylo šest. Po roce se její otec, obchodník železem, znovu oženil. S Ellou pak měl dceru Lydii.

Poté, co Zdenku v sedmnácti letech pro židovský původ vyloučili ze školy, rozhodla se odjet do Prahy, kde se v *Prague Institut* učila anglickému jazyku, což bylo rozhodnutí, které jí později umožnilo dorozumět se s oním britským vojákem.

Její otec takové štěstí neměl. V roce 1939 byl zatčen, když ho informátor udal gestapu pro zakázaný poslech BBC a Zdenka ho už nikdy neviděla. Poslali ho do Buchenwaldu v Německu,

a v bavorském Bayreuthu byl odsouzen na dvanáct let do věznic pro politické odpůrce. Zemřel na pochodu smrti do Osvětimi.

Po otcově zatčení se Zdenka zamilovala do židovského uprchlíka Arna, který byl o pět let starší než ona, ale jejich vztah neměl budoucnost. 16. ledna 1942 byli Arno a jeho rodina posláni do Terezína, do ghetta pro více než 150 000 židů. O čtyři dny později ho následovala Zdenka, její bratr, nevlastní matka i sestra.

Dvojice se nakrátko sešla, když Zdenka uslyšela Arna hvízdát jejich poznávací melodii – Dvořákovu symfonii Z Nového světa, to štěstí však netrvalo dlouho. 13. června, poté, co milý jejich lásku zpečetil cínovým prstenem (viz název její autobiografie), byl s rodinou poslán do polských Trawníků. Po válce se dozvěděla, že byl ihned po příjezdu zavražděn.

Zdenka zůstala v Terezíně se zbytkem rodiny po další dva roky, odhodlána přežít válku, aby se shledala s otcem i s milovaným Arnem. V září 1944 odešel Jiříček transportem do Osvětimi. Později se dozvěděla, že byl poslán do Gliwice, kde pracoval na stavbě muniční továrny. Po nezdařeném pokusu o útěk byl zastřelen.

Následující měsíc byla Zdenka, její nevlastní matka a Lydia posláni transportem do Osvětimi-Birkenau, kde bylo za války zavražděno přes milion židů.

Když opouštěly vlak, strážce SS je rozdělil do dvou skupin - nevlastní matka byla poslána doleva, do plynové komory, Zdenka s Lydií doprava. Oholili jim hlavy, a to málo, co měly, zabavili. Fantlová si odvážně vsunula cínový prsten pod jazyk. Naštěstí byl strážce odvolán ještě dříve, než ji mohl prohlédnout, a proto jí prsten zůstal dodneška.

„Všechno jsem sundala, až na ten prsten,“ vzpomíná. „Nechtěla jsem se s ním rozloučit, znamenal pro mne všechno. Myslela jsem, že kdybych ho zahodila, ztratila bych půdu pod nohama, zradila Arna a přišla bych o život. Byla to ruská ruleta.“

Rozhodla jsem se. Neodloučím se od prstenu, nechám si ho, ať se děje, co se děje. Vložila jsem si ho pod jazyk - a potom zasáhl osud. Strážce se právě

prohrabával v mých vlasech, když vešla vyšší šarže a popohnala ho ke spěchu. Měla jsem pocit, jako by byl můj život zachráněn.“

S Lydií zůstaly v táboře několik měsíců, než byly s dalšími tisíci ženami poslány na východ do Kurzbachu u Vratislavi v Horním Slezsku kopat zákopy. Tehdy Zdenka zjistila, že je Lydia těhotná, což před strážemi tajily.

21. prosince 1944 musela jejich skupina pochodovat 450 kilometrů na východ, do koncentračního tábora Gross Rosen, kam po dvou týdnech dorazily. 400 z nich zemřelo na cestě. Po týdnu stráveném v Gross Rosenu je dopravili vlakem do Mauthausenu v Rakousku. A pak opět vlakem do Belsenu.

Když byl tábor osvobozen, z toho tisíce žen přežilo pouze sedmnáct. Lydia zemřela jen několik dní před osvobozením ve věku sedmnácti let na následky potratu.

„Ten tábor připomínal márnici,“ vzpomíná Zdenka Fantlová. „V Bergen-Belsenu bylo asi šedesát tisíc vězňů, všude kolem roztroušeno na patnáct tisíc mrtvol. Nebylo jídlo, nebyla voda, jen epidemie tyfu. Nikdo se o nikoho nestaral. Opuštění jste čekali na smrt.“

Mrtví leželi na hromadách jako odpad, venku pod břízami - byl tam takový krásný březový les. Vězni z přeplněných bloků leželi na betonové podlaze. Polovina z nich byla mrtvá, druhá polovina vypadala jako mrtvá, ale ještě dýchala.

Ten, kdo přežije, má po celý čas tři nepřátele: zimu, hlad a žízeň. Zima se dá překonat - vždyť není napořád - můžete si dát ruce do podpaží, je to jako ústřední topení, nebo jimi pohybovat, nebo se celá schoulit. I bez jídla se dá žít. Už pouhé povídání o jídle může být náhražka. Avšak voda je život a mozek bez vody nemůže fungovat.

Váš mozek dělá všechno možné, aby vás udržel při životě a omezil činnosti, které nejsou pro přežití nezbytné. Odstraňuje zbytečné emoce, není tu smutek, nejsou tu slzy, není tu smích, není tu strach, není tu naděje. Přestanete se tím prostě zabývat.

Najednou jsem musela z toho bloku ven. Byla jsem jen kost a kůže. Nemohla

jsem ani stát. Nemohla jsem se zvednout, přesto jsem přelezla všechna ta mrtvá těla, ven z baráku. Dodnes nevím, jak se mi to podařilo. Pamatuji si jen, že to bylo velmi kluzké, žlutý jíl s loužemi, ze kterých jsem chlemtala jako pes. Plazila jsem se ke světlu a tam byla stanice Červeného kříže. Vlezla jsem za dveře, posadila se a cítila se v bezpečí. Měla jsem dojem, že jsem té zubaté s kosou unikla.“

Po válce byla Zdenka Fantlová poslána do Švédska, kde pracovala ve výrobně sušenek, než dostala místo na české ambasádě. Poté emigrovala do Austrálie a tam potkala svého pozdějšího manžela Charlese Ehrliche, německého žida, jehož dědeček Paul Ehrlich získal Nobelovu cenu za objevení léčby syfilidy.

Charles emigroval v roce 1939 se svým bratrem Güntherem do Anglie. Odtud byl však poslán do Austrálie osobním parníkem *Dunera*, který 10. července 1940 opouštěl Liverpool s 2.542 lidmi, označenými za nepřátelské cizince; většina z nich byli židé. Jeho bratra poslali do Kanady.

Naše dvojice měla svatbu v září 1950 a narodila se jim dcera Kateřina, která žije v Americe. Zdenka Fantlová se stala herečkou. V roce 1969 se manželé odstěhovali do Anglie, kde Charles o třicet let později zemřel.

Zdenka říká: „Když jsem byla v táborech, bojovala jsem o život jako blázen, protože jsem chtěla přežít a být se svou rodinou a s Arnem. Ten prsten se stal symbolem lásky a naděje. Když jsem se dozvěděla, že všichni zahynuli, začala jsem se divit, co tady pohledávám? Cítila jsem, že nemám proč žít. Ale život běžel dál.“

Přesto Zdenka Fantlová nechce pomstu. „Spravedlnost náleží Bohu,“ říká. „Často jsem unikla o vlas, naučila jsem se, co je důležité: váš život, vaše vztahy, vaše zdraví. To je vše. Zbytek není důležitý. Proto mám pokoj a klid.“

Autobiografii *The Tin Ring* (Cínový prsten) vydalo nakladatelství Northumbria Press.

**Z deníku The Times
ze dne 16. 4. 2010
přeložila Doris Grozdanovičová**

INFORMACE - VZKAZY - VÝZVY - PROSBY

Hledám jakékoliv informace o svých příbuzných - **Rudolfu Gesslerovi**, narozeném 26. 6. 1883, poslední bydliště v Protektorátu - Praha VIII, Durdíkova 7. Do Terezína odešel transportem AAe-786 (20. 6. 1942), do Osvětimi transportem By-711 (26. 10. 1942), kde zahynul.

Má babička, **Kateřina Kalbová**, roz. Gesslerová, narozená 25. 11. 1918, poslední bydliště před odchodem do Terezína bylo Praha XIX, Malířská 3. Do Terezína odešla transportem AAu-125 (27. 7. 1942), do Treblinky transportem Bu-272 (8. 10. 1942), kde zahynula.

Děkuji

Eva Caloňová, evacalonova@gmail.com

Hledám přítele Karla Popera (Poppera), s nímž jsem pracoval v Izraeli v letech 1950 – 1957. Potom jsme se oba přestěhovali do USA, Karel pracoval v hotelích v N. Y. Před několika lety se vrátil zpět do Prahy. Jmenuji se Gerhard Bochner a nyní žiju na Floridě.

Telefonní číslo: 954 563 3518, gerhard.bochner@att.net

Myslím si, že si pan J. Zouna, někdejší vrchní strážmistr, zaslouží titul „Spravedlivý mezi národy“. Prosím všechny pamětníky, kteří mají na něj hezkou vzpomínku, aby se mi ozvali. Předem děkuji.

Stanislav Udatný, 724 332 463

Prosím o jakoukoli informaci o Pavlu Pollakovi, (někdy se uvádí jméno s dlouhým „a“) nar. 4. 7. 1894 v Praze, obchodním zástupci. Jeho rodiče jsou Leopold a Helena, roz. Schörpnerová. Bydleli ve Vršovicích, Ruská 58, dříve také v Praze 1, Betlémská 12, a po válce Na Poříčí 40, hotel Axa.

Za Protektorátu se Pavel Pollak ukrýval nejen v Praze, ale i mimo ni. Podle dostupných informací se odstěhoval s manželkou do USA.

Manželka Marie (Marianna, Mimi) Pollaková, roz. Epsteinová, bankovní úřednice, za války žila s identitou Šíchová. Její rodiče jsou Konrad a Matylda, roz. Kuhová.

Za informace předem děkuji

Pavel Novotný, 721 209 908, pavel.novotny@mfdnes.cz

Od Jakova Tzura z Izraele jsme se právě dozvěděli, že v pátek 4. února t.r., **zemřel Michael Honey, původně Honigwachs**, který žil po válce v Anglii. Přibližně před osmi lety se přestěhoval do Izraele. Michael se narodil v Novém (Českém) Jičíně a byl jedním z „Birkenau Boys“.

V úterý 8. března 2011 se bude od 10.00 hod. konat v Pinkasově synagoze v Praze tradiční tryzna k výročí vyvraždění rodinného tábora v Osvětimi-Birkenau v březnu 1944.

DEN VZPOMÍNÁNÍ NA OBĚTI HOLOCAUSTU A HRDINSTVÍ - JOM HA-ŠOA VE HA-GVURA se letos koná již po šesté na náměstí Míru v Praze. Přijďte v pondělí 2. května od 14 do 17 hodin. Akci pořádají Institut Tereziánské iniciativy a Nadační fond obětem holocaustu, letos pod záštitou pana Václava Havla.

**Tereziánská
iniciativa**

Vydává Tereziánská iniciativa, Jáchymova 3, Praha 1. Tel./fax: 222 310 681, e-mail: terezinskainiciativa@cmail.cz.

Redakční rada: Eva Fantová, Doris Grozdanovičová, Božena Guttmannová, Anna Lorencová, Michal Stránský, Eva Štichová

Bankovní účty: v Kč: 59433011/0100, v EUR: 342781234555011/0100, v USD: 348331234555011/0100

Číslo 54 vyšlo v únoru 2011.

MK ČR E 10779